

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze ||| Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu. ||| la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 1 Maiu 1890.

Nr. 15.

Partea besericésca.

O lege nóua pentru scólele medie.

Ministrulu de culte si instructiunea publica a presentatu in siedinti'a camerei deputatiloru dela 21 Aprile a. c. unu proiectu de lege intitulatu: *Proiectu de lege pentru modificarea articolului de lege XXX din 1883 referitoriu la scólele secundarie si la calificatiunea profesoriloru dela acele scóle.*

Acestu proiectu de lege desi constà numai din 6 paragrafi scurti, totusi cuprinde o reforma, care, mai cu séma pentru gimnasiile românesci gr.-catolice, este de cea mai mai mare importantia, nu numai din punctu de vedere didacticu, ci si pentru sarcinele nóue, ce se voru impune aceloru gimnasie prin acceptarea proiectului de lege amintitu.

Este prin urmare neaperatu de lipsa se cunós-cemu de tēmpuriu acelu proiectu de lege celu pucinu in lineamentele sale, pentru-cá nu cumva proiectulu devenindu lege, se ne afe cu totulu nepregatiti.

Importanti'a proiectului de lege din cestiune se cunósce mai lamuritu din motivarea, pre lēnga care Ministrulu de culte si instructiunea publica l'a asternutu dietei ungare.

In acésta motivare Ministrulu distinge trei categorii de gimnasie, si anume: gimnasie cari stau *sub dispusetiunea* densului, cum suntu gimnasiile de statu si asia numitele gimnasie regesci, apoi gimnasie, cari nu stau *sub dispusetiunea*, ci numai *sub conducerea* densului, cum suntu gimnasiile sustienute de ordurile religióse, de episcopi, de comitate si comune politice; si in fine gimnasie, cari nu stau nici *sub dispusetiunea*, nici *sub conducerea* Ministrului, ci numai *sub inspec-*

tiunea lui, cum suntu gimnasiile confesiuniloru autonome (luterana, ev. reformata, unitaria, greco-orientala).

Am accentuatu acésta distingere din dóue cause, de-o parte pentru-cá clasificarea gimnasiiloru dupa categoriile amintite este propusa in motivarea Ministrului cu o claritate mai mare, decatu in articolulu de lege XXX din 1883; ér' de alta parte pentru-cá numai déca vomu considerá acésta clasificare, ni potemu face o idea clara despre o nóua nota caracteristica, care in virtutea legeri proiectate va deosebí gimnasiile românesci greco-catolice de gimnasiile confesiuniloru asia numite autonome.

Este adeca cunoscutu din cele ce s'au scrisu prin foile nóstre politice, cá pre lenga tóte staru-intiele auctoritatiloru besericesci greco-catolice, Ministrulu de culte si instructiunea publica indata dupa sanctionarea articolului de lege XXX din 1883, nu a voitu se puna si se considere gimnasiile românesci greco-catolice in categori'a gimnasiiloru, cari stau numai *sub inspectiunea* densului, ci le-a pusu in categori'a gimnasiiloru, cari stau *si sub inspectiunea si sub conducerea* lui, fàra cá prin acést'a se escluda in unele privintie inspectiunea si conducerea aceloru gimnasie si din partea auctoritateri besericesci.

Acésta dispusetiune ministeriala a avutu urmàri grave pentru gimnasiile românesci greco-catolice, pentru-cá totu ceea-ce prescrie legea dela anulu 1883 pentru scólele, cari stau *sub conducerea* imediata a Ministrului de culte si instructiunea publica, s'a aplicatu si la gimnasiile românesci greco-catolice, asia in catu acestea din punctu de vedere didacticu si pedagogicu aterna mai numai dela organele Minis-

trului de culte si instructiunea publica, lasandu-se auctoritatilor besericesci mai numai dreptulu de-a se ingriji de prevederea gimnasiilor cu profesori calificati si cu toate cele ce sunt de lipsa la instructiune.

Consecintele dispusetiunii ministeriale amintite mai sus, se vedu apriatu si din proiectulu de lege prezentatu in camer'a deputatiloru la 21 Aprile a. c.

In sensulu acestui proiectu de lege scolarii din clas'a a V, VI, VII si VIII dela gimnasiale, cari stau sub *dispusetiunea* seau *conducerea* Ministrului de culte si instructiunea publica, *potu se nu invetie limb'a si literatur'a grecésca*, deca in loculu aceleia voru invetia obiectele, cari le va stabili Ministrulu. De alta parte gimnasiale, cari stau numai sub *inspectiunea* Ministrului *potu se nu accepteze acésta modificare a legeri din 1883*, si se remana pre lenga planulu loru de invetiamentu de mai inainte, seau cu alte cuvinte confesiunile asia numite autonome si pre venitoriu *potu se oblige* pre toti scolarii din gimnasiale loru superiorié la invetiarea limbei si literaturéi grecési. Dar' deca si aceste gimnasia voru adopta de buna voie modificarea propusa in *modu obligatoriu* pentru toate gimnasiale, cari stau sub *dispusetiunea* seau *conducerea* Ministrului de culte si instructiunea publica, atunci si acele gimnasia voru trebui se propuna in loculu limbei grecési *acele studie, cari se voru satori si prescrie de Ministrulu de culte si instructiunea publica*.

Observamu aci in treacatu, ca deca gimnasiale confesiuniloru asia numite autonome, cari adeca stau numai sub *inspectiunea* Ministrului de culte si instructiunea publica, inca voru accepta modificarea proiectata si accentuata mai sus, atunci ele -si pierdu in parte unu dreptu cardinalu, care li-lu garanteza alienea a dou'a din paragrafulu 8 alu articolului de lege XXX din 1883. In acestu paragrafu se dice apriatu, ca confesiunile autonome suntu indreptatite a stabili ele inse-si mesur'a cunoscintieloru, ce trebuie se se propuna in gimnasiale loru, pre cum si sistemulu si planulu de invetiamentu in acele gimnasiale. Acum deca confesiunile autonome voru accepta modificarea din cestiune, -si pierdu dreptulu de a hotari ele inse-si, ca in loculu limbei grecési ce studie se se propuna, si dreptulu acest'a trece la Ministrulu de culte si instructiunea publica.

Dar' gravitatea proiectului de lege apare mai vertosu din considerarea studiiloru, cari voiesce Ministrulu de culte si instructiunea publica se le prescrie pentru acei scolarii, cari voru dechiará, ca ei nu voiescu a invetia limb'a si literatur'a grecésca. Doue suntu studiile acestea: literatur'a magiara si desemnulu.

Limb'a si literatur'a magiara si pana acum s'a propusu in gimnasiale románesci greco-catolice in numeru forte insemnatu de ore. Pre candu d. e. in gimnasiulu románescu greco-catolicu din Blasiu limb'a si literatur'a romána in decursulu anului 1888/9 s'a propusu numai in 20 de ore pre septamana, pre atunci limb'a si literatur'a magiara s'a propusu in 27 de ore. Acum Ministrulu voiesce, ca pentru acei scolarii, cari nu voru invetia grecésce, se mai introduca inca 8—10 ore de limb'a si literatur'a magiara si asia pre venitoriu limb'a magiara va ave d. es. in gimnasiulu din Blasiu circa 37 de ore, ér' in gimnasiale de statu, unde limb'a magiara s'a propusu in 30 de ore pre septemana, ace'a pre venitoriu se va propune in circa 40 de ore. Asiadara limb'a magiara sporesce in modu forte insemnatu, pre candu limb'a románésca remane in stadiulu de mai inainte.

O noua greutate se va crea gimnasiiloru románesci preste totu, si in specie celoru greco-catolice prin propunerea desemnului in loculu limbei grecési, ca-ci intre románi si mai cu séma intre preoti nu se prea afla individi calificati pentru propunerea desemnului, si asia deca proiectulu va deveni lege, multe gimnasia voru ajunge in mare strimtoare cu privire la aflarea unoru individi calificati pentru ace'a catedra.

In motivarea proiectului seu de lege Ministrulu de culte si instructiunea publica ni spune apriatu, ca a voitu se crutie pre sustienetorii aceloru gimnasiale, cari nu stau sub dispusetiunea seau conducerea sa, de jertfele materiale, cari le pretinde proiectulu seu de lege, pentru-ca dela acei sustienetori, adeca dela confesiunile autonome, si altucum pretinde destule jertfe articolulu de lege XXX din 1883, si ast'a este caus'a, pentru care densulu nu voiesce se oblige pre confesiunile autonome la acceptarea proiectului seu de lege. Inse legea dela 1883 pretinde si dela sustienetorii gimnasiiloru greco-catolice jertfele, cari le cere dela confesiunile asia numite autonome. Pentru ace'a ar' fi fostu lucru forte ecuitabilu, ca si sustienetorii gimnasiiloru greco-catolice se se crutie de jertfele cele noue impuse prin proiectulu de lege. Jertfele materiale, ce se voru impune prin legea proiectata de Ministru, suntu sporirea numerului profesoriloru, si inmultirea localitatiloru seau saleuru de propunere.

Pre candu legea dela 1883 pretinde, ca numerulu profesoriloru ordinari la unu gimnasiu completu se nu fia mai micu de 9, pre atunci proiectulu de lege cere, ca la gimnasiale de sub *dispusetiunea* seau *conducerea* Ministrului, cari suntu obligate la acceptarea acelu proiectu, se fia aplicati pre venitoriu celu pucinu 11 profesori de studie ordinarie.

De alta parte este evidentu, că pre venitoriu impartindu-se scolarii claselor superioare in două categorii, adica in scolari, cari nu invétia limb'a grecésca, ci limb'a unгурésca si desemnulu, si in scolari, cari invétia limb'a grecésca, — va trebui se ne ingrigimu si de sale de propunere, că-ci in un'a si aceea-si sala de propunere nu se potu deodata tiené prelegeri din studie diverse.

Éta dar' că gimnasiale românesci greco-catolice, cari abia cu jertfe extraordinarie s'au potutu mantuî de necazulu produsu prin lipsa unui numeru suficientu de sale de propunere, acum se afla in faci'a altei greutăti, déca cumva proiectulu Ministrului va deveni lege.

Interesantu este a accentuá si ace'a impregiurare, că scolarii, cari nu voru studiá limb'a grecésca si nu voru depune esamenu de maturitate din ace'a limba, nu se voru primí in universitáti seau in alte scóle superioare la ascultarea teologiei, a filosofiei, istoriei si lingvisticei.

O urmare logica a acestei dispușetiuinei din proiectulu de lege ar' trebui se fia ace'a, că gimnasiale românesci greco-catolice, dintre cari unele au menírea speciala de a pregatí tinerimea mai cu séma pentru statulu preotiescu, se fia scutite de obligamentulu de a acceptá legea proiectata, pentru-cá elevii acelor institute de comunu trecu in seminariile teologice. Unu astu-feliu de gimnasiu este de exemplu gimnasiulu românescu greco-catolicu din Blasiu, care si dupa starea factica a lucrului si dupa destinatiunea lui determinata in literile fundationale, are chiemarea de a dá celu mai mare contingentu pentru sciintiele teologice, cari si dupa proiectulu Ministrului pretindu, că cineva se fi studiatu limb'a grecésca inainte de a fi admisu la ascultarea loru.

In fine mai amintimu si ace'a, că in tempurile din urma fórté multu s'a vorbitu despre scól'a *secundaria unitaria* (egységes középiskola). Unitatea acést'a, déca proiectulu va deveni lege, va fi si mai mica, că pâna acum, că-ci pre venitoriu vomu avé că scóle medie mai antaiu asia numitele scóle reale; apoi voru fi scóle medie gimnasiale confesiuniloru autonome, cari nu voru acceptá proiectulu de lege, ci voru propune si pre venitoriu limb'a grecésca in modu obligatoriu *pentru toti elevii*, si in fine vomu avé gimnasia seau scóle medie bifurcate, cari pentru unii elevi nu voru propune limb'a grecésca, ci alte obiecte, ér' pentru alti elevi voru propune ace'a limba. Asia dara pre-venitoriu, in locu de două, vomu avé 3 specie de scóle medie.

Amu ilustratu pre scurtu starea lucrului, ce se va creá prin legea proiectata, pentru-cá, cum am disu dela inceputu, ace'a lege se nu ne afle nepregatiti.

A. B.

Instructiune practica pentru cauzele matrimoniale.

de Dr. I. S.

(Urmare din Numerulu 14).

§. 3. Despre impedimentele casatoriei.

5. *Lips'a vestiriloru seau a strigàriloru.* Prin acésta intielegemu, că este neiertata casatorí'a, decumva ace'a nu se vestesce seau promulgéza previe, si respective déca nu se observéza in acésta privintia cele cuprinse in §.-lu precedentu despre vestiri (strigàri).

6. *Impedimentulu religiunei mestecate* (impedimentum religionis mixtae). In poterea impedimentulu acestuia este neiertata casatorí'a intre catolici si necatolici (greco-orientali, protestanti). Beseric'a reprobá casatoriile intre catolici si crestinii necatolici, si invétia pre fiii sei că sè se ferésca de atari casatorii. —

Cauzele pentru cari beseric'a opresce casatoriile mestecate suntu evidente, atare oprire urméza din insasi natur'a lucrului. Abstragandu dela pericolulu defectionarei dela religiunea catolica, careia este espusa partea catolica, — precum si dela ace'a imprejurare, că ace'a-si póte fi eventualu impedecata in esercearea libera a religiunei sale: ce se intempla in acestu casu cu crescerea copiiloru?

Legea interconfesionala din 1868 prescrie, că copiii nascuti din casatorii mestecate sè se crésca in religiunea parintiloru conformu sexului; adica că copiii de sexulu barbatescu se urméze religiunea tatalui, éra cei de sexulu femeescu religiunea mamei. Standu astu-feliu lucrulu: óre póte fi asigurata beseric'a, că copiii nascuti din aceste casatorii voru capetá crecere catolica? si in genere óre este posibilu, că membrii unei si aceia-si familie sè se crésca in două religiuni deosebite, fara conturbarea pazei familiare, seau fara pericolulu, că aceia se fia indiferenti atátu facia de religiunea catolica, catu si facia de legea greco-orientala seau reformata?

Nu póte fi vorba nici despre intielegere deplina intre insisi casatoritii pre lenga diferinti'a de convingeri facia cu credinti'a, posturile, serbatorile, onorarea santiloru, cultulu icóneloru scl.

Casatoritii prin religiune mestecati incheia unu contractu, alu caruia validitate se judeca din 2 puncte de vedere, dupa principia si legi diferite. Pentru partea catolica este indisolubil, pâna candu forulu partiei acatolice din mai multe cauze — adeseori ridicule — -lu desface. Apoi cine a vediatu, că doi insi se incheie unu contractu, care pentru un'a parte contrahenta se fia indisolubil, éra pentru cealalta parte sè se póta desface usioru; candu apoi cea din urma devine libera, éra cea dintaiu remane legata pre tóta viéti'a!

Suntu aceste motive destulu de ponderóse, pen-
trucá beseric'a sè se nisúesca a impededá in catu se
póte casatoriile asia numite mixte.

Afara de canónele mai vechi ¹⁾, — incatu privesce
casatoriile mixte — in Provinci'a nóstra metropolitana
debue se avemu in vedere Decretele conciliului Prov. II ²⁾.
Conformu acestor'a in caus'a casatoriilor mixte pa-
rochulu are se urméze intru tóte Instructiunea S.
Congregatiuni de Propaganda fide din 28 Iuliu 1858 ³⁾.

Procedur'a urmandá prin pastorii sufletesci cu
privire la casatoriile mestecate in sensulu acestei In-
structiuni are se fia precum urméza. Inainte de
tóte sè se nisúesca cu tóta prudinti'a si zelulu pas-
toralu a desfatú pre partea catolica dela ace'a
casatoria din motivele indegetate. Ce'a-ce déca nu
i-ar' succede este detoriu a-i induplecá pre miri, cá
se presteze cautiunile prescrise, càci numai astu-feliu
se póte sperá dobandirea dispensatiunei dela ace'a
pedeca. Cautiunile aceste despre cari sponsii debue
se deie documentu formalu, suntu urmatóriele: a)
partea catolica promite cá se va nisú a-lu atrage
pre sociulu seu de casatoria la credinti'a catolica;
b) partea acatolica promite cá nu -lu va conturbá
pre sociulu seu de casatoria in esercearea libera a
religiunei catolice, nici va tentá a-lu seduce la apos-
tasia; c) toti copiii nascandi din ace'a casatoria se
voru cresce in religiunea catolica.

Documentulu datu despre implinirea acestoru
conditiuni apoi se va alaturá la recursulu motivatu
indreptatu càtra Ordinariatu pentru dispensatiune. —
In acestu recursu preotulu se-si deie parerea si in
ace'a privintia, *cà óre este prevedere, cá sponsii se
implinésca séu se póta implini cele promise* adeca
cautiunile amintite ⁴⁾.

„La casu candu sponsii nu ar' voi se deie re-
versalulu acest'a: inca este mai de doritu, cá casa-
tori'a sè se incheie inainte preotului catolicu; care
se va nisú a-i induplecá pre sponsi la acésta; numai
catu in acelu casu nepotendu-se dispensá dela pedec'a
religiunei mestecate: nu se potu indeplini ceremoniele

¹⁾ Casatoriile cu ereticii au fostu oprite prin canónele besericesci inca in tempurile cele mai vechi. Astu-feliu Conciliulu din Chalcedon prin can. XIV, Conc. Laod. can. X, Conc. Laod. can. X, Conc. Cart. can. XXIV, Conc. Trulauu can. LXXII, care in «Pravila» suna: «Cine se va insurá cu ereticii, ace'a nunta adeverita nu este; éra de va vré se locúesca unulu credintiosu si altulu ereticu, atunci de voru vré; se fia». Éra Pontificii romani cu deosebite ocasiuni au aretatu stricatiunea ce urméza din acele casatorii, si le-au opritu acele. Astu-feliu Greg. XVI in Lit. Aplice, din 1841 indreptate càtra Episcopii din Ungari'a.

²⁾ L. c. §. 31. —

³⁾ Acésta Instructiune este inserata la finea Decr. Conc. Prov. I pag. 223 in originalulu latinu si in traducere románésca.

⁴⁾ Reversalulu despre cautiunile amintite se póte cuprinde si in contractulu de buna invoire, cá clausula. Despre acestu contractu, care inse nu e in datina pretotindenea, tractéza Dr. *Ratin* o. c. pag. 93.

indatinatate nici se potu impartasi de binecuventare besericesca; prin urmare preotulu — capetandu spre acésta facultate dela Ordinariatu — va asistá numai *pasive*, adeca va ascultá consensulu de casatoria es-primatu prin miri inainte aloru 2 martori in ceva locu onestu, afara de beserica; fàra a se imbracá in ornatu besericesci, si fàra a dice ceva rogatiuni seau cuventari, din cari s'ar' poté deduce cea mai mica aprobare din partea preotului; éra dupa ace'a va induce casulu de casatoria in matricul'a cununatiloru ⁵⁾.

E de insemnatu cá candu se vestesce un'a ca-
satoria prin religiune mestecata: preotulu nu amintesce
religiunea sponsiloru. — Déca sponsii nu ar' fi in-
destuliti cu asistinti'a pasiva, si ar' voi se mérga
pentru cununia la ministrulu (preotulu) acatolicu: in
acestu casu preotulu catolicu va poté dá numai litere
testimoniale despre ace'a, cum-cà intre sponsi — déca
intru adeveru nu ar' subversá alta pedeca — nu
esista numai pedec'a religiunei mestecate; nefolosindu
vre-o espresiune, din care s'ar' poté deduce cá densulu
aprobéza ace'a casatoria; care altcum desi neiertata:
este inse valida. In casulu amintitu (adeca candu
casatoria mestecata se incheia inainte preotului ori
ministrului acatolicu) nu este indetoratu nici prin
legea civila de a face vestirile; càci in art. de lege
LIII. din 1868 se dice, cá la casu candu se incheia
casatorii mestecate: preotii ambeloru confesiuni suntu
de a-se provócá prin sponsi, cá se faca vestirile;
déca inse óre-care n'ar' voi se indeplínésca vestirile:
este suficientu testimoniulu datu prin 2 martori despre
ace'a cá preotulu concernentu a fostu provocatu prin
sponsi, cá se faca vestirile. —

Déca inse preotului catolicu i-ar' veni la cuno-
scintia cutare impedimentu de casatoria este indetoratu
sub pedépsa prin legea civila de a-lu aduce acél'a
la cunoscinti'a ministrului (preotului) acatolicu cunu-
natori.

7. *Oprirea besericeii* (vetitum ecclesiae). Beserice'a dà dreptu episcopiloru, cá se oprésca incheiarea cutarei casatorii, decumva subverséza ceva causa suficianta. Causele pentru cari póte episcopulu interdice incheiarea casatorii suntu specificate in §§.-ii 32, 33, 34 si 35 Cap. 3 T. IV alu Decr. Conc. Prov. II, si suntu urmatóriele: a) candu ar' esistá suspitiune fundata, cá sponsiloru le stà in contra unu impedimentu óre-care; b) candu ar' fi téma, cá casatori'a va dá ansa la certe, scandale ori alte rele; c) déca parintii ar' contradice din cause drepte; d) déca sponsii nu au satisfacutu toturoru postulatelor ⁶⁾;

⁵⁾ V. Cerculariulu indreptatu càtra Clerulu diec. Gherlei dto 20 Novembre 1880. Nr. 5393.

⁶⁾ N'au produsu documintele recerute, specificate in paragrafulu precedentu.

si e) deca sponsii nu ar' scî rogatiunile si adeverurile credintiei neaparatu de lipsa spre mantuîre¹⁾.

(Va urmã).

Literatur'a.

„Epistole cãtra unu preotu tãneru de Aloisiu Melcher traduse de membrii societãtii de lectura Inocentiu M. Clain, partea I.“ este titlulu cartei, ce se tipãresce acum'a in tipograffiã seminariului archidiecepsanu din Blasiu. Pentru de a se cunõsce in cãtu-va cuprinsulu acestei cãrti, lasãmu se urmeze o epistola, care a esitu chiar' acum de sub tipariu.

Epistol'a a douedeci si siãs'a.

Pastoriulu sufletescu si cei insarcinati.

Piulu misionariu americanu Xaver Weninger depinge fõrte frumosu o regiune din Americ'a si o numesce paradisu pamãntescu; observa inse, cã si aici trebuie se te rogi: „Salve Regina“²⁾; si unde s'ar' sî aflã locu macaru cãtu calci cu petiorulu pre planetulu nostru, unde noi õmenii, fiii miseri si amariti ai Evei se nu plãngemu si se nu suspinãmu? Jubite! nu me indoiescu, cã si tu vei fi auditu multe tãnguirii si plãngeri in comun'a ta, dar' si de ace'a sum securu, cã cei ce se tãnguescu, afla la tine bunavointia si ãnima simtitoria. Cu tõte acestea, credu cã nu voiu indeplinì unu lucru superfluu, cu atãtu mai pucinu neplacutu deca voiu vorbi in epistol'a mea presenta despre cei insarcinati, si deca te voiu rogã, cã pre cei osteniti si insarcinati, in tõte dilele vietiei tale se-i intãmpini cu mãngaiare si usurare. Acãst'a este un'a din cele mai nobile detorintie ale pastoriulu sufletescu.

Miseri'a a intratu in lume deodata cu pecatulu. Deja protoparintii au simtit'o; dilele patriarchiloru — pucine si rele, — precum s'a esprimatu Jacobu inaintea lui Faraonu — suntu pline de miseria; ceialalti drepti ai Testamentulu vechiu si-au doritu mõrtea, cã se scape de rele. E nespusu de mare multimea vaeteloru, ce au resunatu in decursu de mii de ani preste cetãti, tieri si giuti. Resbelele au adusu o mare de miseria atãtu singuraticiloru, cãtu sî popõreloru intregi. Acel'a, care potea se ude cu sãngele seu pamãntulu erã mai fericitu, de cãtu celu ce erã smulsu din midiloculu aloru sei si teritu in sclav'iã amara. Istoriculu nu are o pãna destulu de destra spre a potã descrie orõrea si miseri'a provenita din fõmetea si pestilentiellele cele atãtu de dese si infricosiate!

¹⁾ In loculu c. alu Decr. Conc. Prov. II se face amintire numai despre Episcopi; din ins'asi natur'a lucrulu urmãza inse, cã acõle se intielegu si preotii, cari nunumai potu se oprãscã incheierea cutareia casatorii ci in unele casuri suntu si datori a face acãst'a; astu-feliu p. e. candu le-ar' veni la cunoscintia existintia cutareia pedeci. La casu inse candu preotulu ar' oprì casatori'a din õre-care motivu totu-dãun'a este datori a notificã acãst'a Ordinariatulu spre dispunere ulterioara. —

²⁾ „Salve Regina“: e unu antifonu, o cãntare magnifica a bericeii apusane, in carea credintiosii, »fiii proscrisi ai Evei« venerãza »in acãst'a vale a plãngerei« pre gratiõs'a Regina a ceriuriloru, pre mam'a indurãrei, si o rõga, cã pre acea »careã este sperarea nõstrã«, se fia pentru ei in neajunsele, lipsele si necasurile »acestui esilii« pamãntescu o intrepunãtoria si o rogãtoria calda la tronulu »binecuvãntatulu fructu alu pãntecelui seu«, la tronulu »Mantuitorulu nostru Isusu Christosu«, cã asia õrecãndu se põta cãntã dimpreuna cu ãngerii laudele ceriulu, si se se põta bucurã dinpreuna cu ei de Lumin'a cea neinserata. *Traducãtorii.*

Pamãntulu, pre carele sõrele -lu luminãza cu atãt'a splendõre si -lu umediesce rõu'a deminetiei, o! cãtu e de rositu pretotindenea de sãngele locuitoriloru lui, cãtu e de udatu de lacrimelẽ prunciloru, a femeiloru si a multoru nenorociti, si in fine, sguduitu de vaetele celoru lipsiti de ajutoriu!

In acãst'a vale a plãngerei, precum scimu, s'a scobõritu insusi Inaltulu Domnedieu si miseri'a aflata aici o-a luatu asupra sa sub form'a crucei. S'a nascutu in miseria si in lipsa, a traitu intre õmenii cu pasiuni perverse, si in fine a moritu pre cruce. S. Martinu a avutu dreptu se dica cãtra satana, carele i-s'a aretatu in tãmpu luminos, cu diadema de petri scumpe pre capu, si care se afirmã pre sine de Christosu: „Eu nu cunõscu pre Christosu in porfira si cu corona, fãra numai cu cruce si rane“. Si noi -lu cunõscemu pre Elu, pre celu de ãntãiu si celu mai mare purtatoriu alu crucei in miseri'a lui, in goliitunea, scaparea si espatriarea, in fõmea si setea lui, in debilitatea si sudõrea de sãnge, in sãngele si mõrtea lui amara. Elu a gustatu, ma a golitu pãna la ultim'a picatura pocalulu suferintieloru; crucea sa cea grea a portat'o pãna atunci, pãna candu au resunatu de pre buzele lui cuvintele: „Sevãrsftu-s'a“. Inse crucile de pre faci'a pamãntulu si din locuintiele õmeniloru nu le-a departatu, de-si ar' fi pututu face acãst'a, ci dupa ce le-a sãntftu, le-a usiuratu si le-a indulecitu, a statoritu portarea crucei de o „conditiune sine qua non“ pentru paradisu.

Nu voiu vorbi despre ace'a, cum trebuie se porti crucile tale proprie, pre cari nu le poti incungiurã ori unde vei fi, ci despre ace'a, cum trebuie se ajuti iubitoru tei credintiosi, cã crucile, cele apasa umerii, se le põte asia, in cãtu cu ele se se implinesca intentiunile intielepte ale lui Domnedieu, adeca cã ei insisi se se sãntiesca si in portarea crucei sale se nu despereze.

1. Suntu rele generali si rele speciali, adeca de acele, cari apãsa numai pre singuratici. Deca vre-o nenorocire atinge comun'a intrãga, p. e. ghiaci'a, foculu, inghietulu, bõl'a de vite seau altele de acestea, redica-ti degetulu si arãta cu profetulu spre Acel'a, care permite relele acestea, si cãrca, pre cãtu e datu omulu a scî, planurile lui Domnedieu, cari totu-dãun'a suntu intielepte si binevoitorie. Unoru preoti le place a predicã in continuu contra peccatorulu comunei si a esplicã totu reulu cã o pedepsã drãpta a lui Domnedieu. Departe se fia de tine o astufeliu de procedura. Adeveratu cã dilnicu meritãmu pedepsã; inse Domnedieu foloscesc elementele si spre ajungerea la scopuri de acelea, pre cari noi õmenii nice nu le presimftinu. Cuvintele preotulu inainte de tõte se respire compatimire si se tientesca la mãngaiare, si afara de acãst'a se fia indreptate intr'acolo, cã credintiosii cunoscãndu-si ignoranti'a, se se supuna cu umilintia si incredere dispositiuniloru lui Domnedieu, in a carui mãna se afla venitoriu.

E lucru tristu deca preotulu -si pierde presentia de spiritu numai de frica, cu deosebire la esundãri si incendie. De altucum pastoriulu sufletescu, fãra de grige nice candu se nu se culce, — spre acãst'a se face atenti si pre credintiosii sei, — vestmintele se si-le tiena gata in apropiarea sa, cã audiendu signalulu de periculu, indata se fia in tãlpi si se põta fi intre cei de ãntãiu la loculu periculu seau alu nenorocirei. Presentia de spiritu, dispuerile intielepte si rapiditatea in lucrare, de multe ori scapa vieti'a si averea deapropelui.

2. Inse și deca comun'a în decursu de mai mulți ani ar' fi ferită de calamități, la totu casulu preste individi singuratici de multe ori vinu rele și nenorociri, fia că -su tramise dela Domnedieu fără a fi ei vinovati, fia că-su urmările neatentiei ori ale pecatului. Numai acel'a, care a trairu tîmpu mai îndelungatu la sate, și în tîmpulu acest'a a esaminatu totu traiulu și tîta misicarea poporului, numai acel'a este în stare a compune o statistica adevărată a necasurilor lui. Ce cugeti cîte rubrice principale și secundarie s'aru poté face în statistic'a acest'a? Fiecare familia și fiecare singuraticu e o dovada viua despre adevăratatea dîsei s. scripture că: „omulu nascutu din muiere e supusu la multe necasuri“. Omulu, inca cu luni înainte de ce s'ar nasce, causéza grigi, și nascerea lui aduce doreri și uneori chiar' și mórtea mamei, în a carei pîntece Creatorulu a intratu osu la osu și a unitu spiritulu cu trupulu. Prunculu nascutu cu ce începe? Cu lacrimi, seau chiar' cu plînsete și vaiete. O mare parte a infantiloru móre, dar' arare-ori fără doreri mari și fără lupte grele cu mórtea. Era aceia, cari remănu în viétia, în fiecare etate, în ori ce positiune și în midilloculu ori cärei ocupatiuni suntu silíti a se luptá acum cu rele fisice, acum cu de cele morale. Mai aduci-ti inca aminte, decăndu că scolaru ti s'a datu de tema descrierea placeriloru și a avantajelor vietiei dela sate? De cîte ori nu ai potutu audí pre vre-unu domnisoru seau domnisióra dela orasiu, esclamándu rapiti și cu sentimentalitate: „O! ce frumoasă e viétia dela tíera!“ O! cātu-su de fericiti locuitorii sateloru! . . . Dar' óre ce aru díce acesti ómeni idilici, cādu aru intrá în colib'a unui díleriu seau a unui economu seracu, si aru vedé acolo îmbracamintele pucine, nutreméntulu greu de consumatu și de multe ori nesuficientu și poterile stórse înainte de tîmpu de lucrulu celu greu!? Adevăratu că pruncii seraciloru prin o ingrigire corporala particulara și prin o educatiune tieranésca pucinu delicata și mai particulara, crescu și se întarescu, dar' e certu și ace'a, că miserabilitatea și insuficiéti'a nutreméntului, frigulu iernei, ferbintiéla verei, golatarea membrelorु și încordarea preste mesura a poteriloru inca în anii copilaríei, cari aru trebú se fia cei mai veseli, a storsu multe lacrimi din ochi și vaiete de pre buzele seraciloru. Și apoi și parintii, cîte díle vesele au? Pucine! Pentru acestia intru adevèru, fiecare dí -și are necasulu seu. Mergu încarcati de grigi la lucrulu ostentiosu, privescu cu ingrigire în venitoriu, se reintocu spre repausu ostentit și plini de doreri Nenorociri, morburu, miseria și lipsa continua, acestea constituésu întrég'a loru viétia. E inca norocu cādu ambii suntu tari și potu impartí necasurile familiare; atunci pre unulu se vine numai diumetate. De multe ori inse tîta greutatea apésa numai umerii unuia, și acel'a nici plānge nu se poté pentru necasulu seu.

3. E în firea omului, că din cādu în cādu se-si deschida ánim'a înainte deapropelului seu impartasindu-i tristéti'a, necasulu și comunicādu-i dorerile, că prin acest'a se cástige și deca nu ajutoriu, dar' celu pucinu alinare suferintelorु și încuragiare. Inse e dispusetiune Domnediesca și ace'a, că unu omu se suferé dinpreuna cu celu alaltu, și în cātu se poté se se ajute în necasuri. Unde aflāmu inse implinirea acestei vointie a lui Domnedieu? Unde afla compatire ánim'a pruncului miseru, unde servitorulu seracu îndurare, unde mam'a machnita ascultare plāngeriloru sale? Cui -și poté descoperi femeia insielata nedreptátile suferite și lacrimile versate în ascunsu? . . . În genere, ce afla suferitorulu alt'a, de cātu cuvinte góle manifestări reci de compatimire și bucuria ascunsă pentru nefericirea sa? . . .

Cādu Mántuitorulu a ámblatu pre paméntu, aceia s'au apropiatu mai ántāiu de dēnsulu, cari au fostu apesati de órecari necasuri; și elu facia de toti s'a portatu cu îndurare, din care cauza tocmai acestia i-au fostu aderentii cei mai fideli. Scimu bine mai departe, că în cuvintele Mántuitorului: „Precum m'a tramisu pre mine Tatalu, asia ve tramitu și eu pre voi“ adresate locutienitoriloru sei, preotiloru, se cuprinde și detorintia ace'a „se binevestésca seraciloru“. Acest'a este nu numai o detorintia, ci și unu dreptu onorificu alu preotíei catolice. Și fiinducá e dreptulu ei, numai ea -lu poté indeplini cu succesu deplinu. Predicatorii sectelorु rupte dela s. biserica catolica inca se numescu pre sine preoti și pastori, intonéza susu și tare iubirea deapropelului, dar' fiinducá nu au misiunea că cei catolici, pentru ace'a nici nu potu atără atari rezultate, de cari a obtienutu Domnulu nostru Isusu Christosu si locutienetorii sei în biserica întemeiată de dēnsulu pentru omenimea suferitória. Ei chiar' pentru ace'a, că s'au ruptu de cātra biserica cea adevărată și nu suntu intru o legatura organica cu corpulu misticu alu lui Isusu, nu potu chiamá la sine, în numele acestuia, pre cei ostentiti și insarcinati. Altucum stá lucrulu cu preotii catolici, cari suntu tramisi dela Domnulu și suntu în legatura continua cu Elu, isvorulu a tîta mângaiarea și alinarea. Fórté bine o scéie acest'a poporulu dreptucredintiosu, și de ace'a trage la preotulu seu chiar' asia cá la tronulu pamēntescu alu Domnului, la altariulu, pre care se pastreza s. Eucharistia; tîta ánim'a suferitória și amarita scéie, că -și poté concrede preotulu tîta caus'a și necasulu seu, ori cātu de secretu ar' fi acel'a, scéie, că cuvintele lui suntu sincere, compatimirea-i caldúrosa, consiliile lui bune chiar' și atunci, cādu -lu îndémna la suferintia și supunere deplina voiei lui Domnedieu, pāna cādu Domnului i va bineplacé a schimbá lucrulu; referésca-se ele la calea, modulu ori midilócele întrebuintānde spre alungarea seau delaturarea reului.

Și la sate de comunu suntu asia numite case publice. Asia crsimele stau totu-déun'a deschise atātu pentru sateni, cātu și pentru straini. Usi'a medicului se deschide indata-ce vine unu morbosu, seau e chiamatu la unu morbosu. Cas'a parochului inca se numera între cele publice, carea de asemenea trebuie se stée totu déun'a și pentru ori și cine deschisa. Rare-ori trece septemāna, în carea se nu fia cercetata de vre-unu omu cu o cauza ori cu alta. Acum unu seracu, acum o femeia necasita în cauza familiara, acum o mama pentru pruncii ori barbatulu seu, acum érași unu barbatu pentru nedreptate și vatemare. Fiecare -și cugeta și díce: „Me voi duce la Domnulu parinte“. Cādu apoi se afla înaintea preotului, díce: „Lérta Domnule parinte, că éra e reu; ajuta-me deca se poté; te rogu dá-mi unu suatu bunu“.

Jubite! Déca audi acest'a rogare plina de incredere, în virtutea oficiului și misiunii tale, fii demnu urmatoriu alu lui Isusu Christosu. Asculta cu paciintia și simtiesce că unu crestinu adevăratu. Lasa-lu se vorbésca, lasa-lu se se cāiésca și se plānga celu necasitu. Ce'a ce fie nu ti-se pare însemnatu, ace'a pentru celu ce se plānge poté fi de fórté mare momentu. Déca intru adevèru ai ánimă compatimitoria, atunci și buzele tale voru aflá cuvinte acomodate. Déca de es. cineva se tânguesce pentru pierderea unui membru din familia, — iubirea uneori se aprinde într'unu modu caracteristicu, cādu ochii cunoscutului s'au închisu — fá asia precum a facutu Isusu la morméntulu amicului seu Lazaru, seau cu mam'a, ce plāngea la portile cetătei Naimu, și mângaiă pre celu necasitu cu cuvintele

adeverului eternu. Déca la cutare casa s'a întemplat u vre o nenorocire, nu asteptá multu, cá se te chiamo, ci mergi acolo de buna voia — căci dóra tu esti parintele si capulu parochianiloru tei — si presentia ta, cuvintele si consiliile tale de securu voru aliná si mângaiá pre cei necasiti.

Ce contrastu in lume! Aici prisosintia, dincolo fόμε; aici risipire, dincolo miseria extrema; aici trândavía, dincolo mâni besfcate si scortiosiate de lucru; aici onóre si pusetiune inalta, colo dispretiu si sclavía; aici placeri preste placeri, colo vaiete preste vaiete. Si mai cá suntemu mai dedati cu relele, cari cându unulu ne lasa, diece i ocupa loculu, seau dupa cum dice profetulu Jeremi'a: „Vai mie, vai mie, pentrucá a adausu Domnulu ostenéla cu dorere mie: adormit'am intru suspinuri, odihna nu am aflu¹⁾“). Meditându asupra acestor'a, intielegu acum cuvintele s. Scripture: „Pre multi i-a bagatu in paméntu superarea“. Superarea e unu morbu greu, care slabesc si nimicesce corpulu sanetosu; afara de ace'a aduce cu sine desperarea, asiá in cátu celu tristu -si doresce mórtea, si dice, cá i-ar' fi fericitu moméntulu, in care s'ar' poté mutá din lumea acést'a. Acum intrebú, óre nu ar' pecatuf acelu preotu, care nu si-ar' bate capulu cu credintiosii sei necasiti, asiá in cátu acestia pre dreptulu se póta dice: Am asteptatu, cá cineva se se indure spre mine — si nu s'a aflu nime cá se me mângaiá.

Te rogu, primescé amicalu pre ori care credintiosu alu teu, ce ti-se plánge, fii cu compatimire facia de caus'a si suferintia lui, mângaiá-lu, imbarbatéza-lu si in cátu poti ajuta-lu cu consiliile tale. Aréta, celui ce suferé, cá tu-i esti parinte iubitoriu, cá-i esti frate; fii lui alu doile Simeonu Cyreneulu; nu uitá nice odata, ce dice Domnulu la Isusu fiulu lui Sirachu: „Pre cei ce plángu nu-i lasá fara mângaiare si te intristéza cu cei intristati“).

Domnedieu te binecuvinte!

Correspondintia.

Chiheriulu inferioru 5 Aprilu 1890.

Prea onorate domnule redactoru!

In Sinodulu din iérn'a anului 1888 tienutu in Sântu-Joan'a Tractulu protopopescu alu Reghinului s'a hotarfitu tienerea fiitorului Sinodu in Chiheriulu superioru, si acést'a la dorirea espresa a parochului de acolo Nicolau Mateiu. In anulu 1889 conferintia proiectata nu s'a tienutu. S'a tienutu inse in anulu curente la loculu susu indicatu, in a III septemána a postulu mare. Protopopulu concernente fiendu morbosu tóta iérn'a, n'a potutu luá parte. *Dintre preoti au absentatu:* Petru Botianu din Dumbrava si fetiorii Botianu Alesandru din Rêpa de josu, Botianu Augustinu din Szekal, Sbêrcia Simionu din Toplicza, cari nice la unu Sinodu n'au luat parte pana acum, Michailu Popu Lupu din Felfaláu, Avramu Vladu absente dela trei Sinóde, Joanu Romantianu din Petelea, Ieroteiu Crisianu din Abafaja, Simeone Simonu din Sárpatok, Jacobu Radu morbosu din Telecu, Nicolau Petru din Ghurghiu, Juliu Grauru din Curticapu, absente dela dóue Sinóde, Aureliu Dumbrav'a cooperatoru in Habicu, Joanu Chinezu din Huducu, Petru Ciobotariu din Maghiar-regenu, absente dela dóue Sinóde, Zacharia Popu din Adrianu, si Petru Cevasi absente dela dóue Sinóde. *Disertante a fostu alesu pre acestu anu Constantinu Popu parochu in Orsiov'a, Pontificante Alesandru Têrnaveanu parochu in Hodacu, Notariu tractuale cá delegatu*

¹⁾ Jerem. 45, 3.

protopopescu, care asistatu de preotii: Joanu Racotianu si Basiliu Scridonu a servitu sânta liturgia a Preasântiteloru dupa cari M. O. Frati'a s'a a tienutu o vorbire fórte acomodata, dupa care a urmatu disertatiunea; dupa acést'a s'au alesu de confesarii Onoratii frati mai veterani, Danila Mateiu din Habicu, Simeone P. Crainicu din Urisfulu inferioru, si Joane Iliovits din Cacuciu; dupa cari departându-se poporulu, confesarii si-au luat locurile s'ale in sânt'a Beserica, apoi urmându marturisirea — dupa carea la propunerea delegatului pretopopescu — Sinodulu de primavéra a anului venitoriu 1891, se decide de si pasira mai ántáiu O. Frati'a s'a Juliu Crainicu din Urisfulu inferioru cu invitarea s'a — totusi la espres'a dorire atátu a fratelui Racotianu cátu si a Sinodului din cause cunoscute s'a hotarfitu a 3 septemána din postulu mare Miercuri a se tiené in comun'a Ibaneesci, ér' de desertante s'a propusu Alesandru Donescu parochu in Beic'a romána, s'a hotarfitu si 5 fl. in fondulu Bibliotecei tractuale asupr'a acelor'a preoti, cari din cause nejustificavere la Sinodulu tienutu in ^{12/3} Miercurea a III septemána din postulu mare a. e. tienutu in parochia curatu gr. cat. din Chiheriulu superioru; parochulu s'a ingrigitu de primirea nóstra cu tóta ospitalitatea cáta numai s'a potutu acceptá; la méssa s'a pofritu sanetate indelungata conducatoriloru nostrii Escelentiei sale Domnului Metropolitu, Prea Onoratului protopopu concernente cá morbósu, Fratelui preotu primitoriu, confesariloru, disertantelui si cantorelui Alesandru Donescu etc. Poporulu coadunatu in numeru si de prin juru a fostu fórte multiamitu, a luat parte si D. Notariu Gram'a din Sierbeni si din Urisfulu sup. Jacobu Têrnaveanu tutore orfanalu, Dlu Invetiatoriu Alesandru Lenardu, Juliu Harsianu din Chiheriulu de josu vre-o cáti-va de prin juru; totu in acést'a comuna am fostu fericiti a participá in Domine'a Vamesiului ce a caditu in 21 Januariu la santire'a unui clopotu nou, unde s'a sântitu acél'a cu solemnitate frumósa.

Am adusu acestea la cunoscintia Prea Onoratului publicu cetitoriu numai acum cá m'árdítu fiendu totu in asceptare cá o péna mai destra cá a mea va poté mai pre largu descrie cu amenuntulu cursulu Sinodului de iérna tienutu in Tractulu nostru; se póte cá voui deveni odiosu unor'a persóne a caror'a nume le-am pusu aci, inse nu am facutu cu nice unu scopu reutaciosu, ci numai pentru binele nostru, pre care voiescu si dorescu din ánima a-lu esoperá — si acést'a onoratoriu frati! numai convenindu din cându in cându unii cu altii la atari ocaziuni ne potemu cunosce unii pre altii, vorbí, intielege, si atari multe lucruri frumóse si placute atátu nóue cátu si lui Domnedieu — *cáci unde vomu fi doi seau mai multi coadunati in numele lui Domnedieu acolo va fi si elu in midloculu nostru* — „si de totu lucrulu ce-lu vomu cere ni-se va dá nóue“. Deci se convenimu fratiesce totu-de-a-un'a nepregetându departarea, têmpului, loculu etc. pentru cá si sântii apostoli au caletoritu pre têmpuri rele, grele si mai indepartate cá Chiheriulu de Reghinu. — Deci se ne mai revedemu éراسi cu totii pre anulu venitoriu si acést'a pre bas'a canonului 29 din anulu 1869.

Ieremia Popu de Harsianu,
parochu gr. cat alu Chiheriului inferioru.

Cercularie archidiececane.

Nr. 1274 — 1890.

Onorate in Christosu Frate!

In legatura cu cerculariulu nostru de dto 18 Martie a. e. Nr. 1061. Vi notificamu, cá inaltulu Ministeriu de

culte si instructiunea publica Ne-a recercatu, se publicănu Clerului nostru si urmatórea nota cercularia a sa de dto 11 Martiu a. c. Nr. 12267, carea suna:

„Fiindu-că menirea matriculeloru este ace'a, că se dovedesca fidelu si in modu autenticu starea personala a individiloru inferiti intr'ensele, si prin urmare că se arete in modu autenticu si religiunea aceloru individi, tienu a fi de lipsa, că in legatura cu cercular'a mea Nr. 3565 din anulu curentu se recercu pre Preaveratulul Ordinariatu se binevoiesca a indrumá pre preotii portatori de matricule, că de câte ori se va intemplá vre o trecere religionaria dela o confesiune la alt'a, preotii, cari voru fi incunoscintiati despre atare trecere in sensulu §.-lui 7 art. de lege LIII din 1868, se-si tienu de strinsa detorintia a notá acésta trecere in rubric'a „Observatiuni“ dela pusetiunea matriculei de nascere, unde se afla inferitu respectivulu individu trecut, ér déca individulu trecut ar' fi inferitu in matricul'a de nascere a altei parochie, atunci preotulu incunoscintiatu despre trecere este detoriu a aduce din oficiu la cunoscinti'a parochului concernentu casulu de trecere, pentru că acestu parochu se noteze in matricul'a sa acelu casu de trecere la rubric'a amintita“.

Aceste Vi se notifica spre sciintia si acomodare.

Blasiu din siedinti'a consistoriala tienuta in 5 Aprile 1890.

Nr. 1327 — 1890.

Onorate in Christosu Frate!

De mai multe ori amu facutu atenti pre preotii nostri la detorintia sacra, ce o au de a propune studiulu religiunei si moralei greco-catolice in tóte scólele Nóstre poporale, si in tóte órele prescrie pentru acela preste septemána. Nu mai pucinu am inculcatu preotiloru nostri si detorintia de a propune acelu studiu si prunciloru gr. cat. cari cercetéza scólele comunale si de statu, precum si scólele altoru confesiuni aflatórie pre teritoriulu parochieloru loru. Motivele, ce Ne-au indemnatu a face acést'a suntu destulu de bine cunoscute preotiloru nostri, si de ace'a nu mai este de lipsa a le mai repeti aci.

Constatámu insa cu multa dorere, că pre lánge tóte provocárele si indemnárele nóstre adresate Veneratului Cleru in directiunea indigitata, totusi dupa asigurárele, ce ni s'au facutu din partea unoru barbati incredintiati cu vighiarea asupra invetiamentului poporalu, se afla si astádi fórté multi preoti, cari nu-si implinescu detorintia amintita, desi dela implinirea aceleia atérna in mesura mare educatiunea religiosu-morala a poporului nostru, statornicia lui in credinti'a cea adeverala, si fericirea lui atátu aci pre pamentu, câtu si mai vértosu in viéti'a venitória.

Ne vedemu deci necesitási a purcede pre venitoriu cu tóta rigórea in contra preotiloru, cari s'aru comprobá a fi neglígenti in propunerea studiului religiunei si moralei greco-catolice si in catechisarea tineretului gr. cat. in domineci si serbatori; si că se potemu aplicá acést'a rigóre facia de cei ce o aru meritá, comitemu oficieloru nóstre protopopesci sub cea mai grea responsabilitate, se supra-veghieze activitatea, ce o desvólta preotii nostri in calitate de cateheti si instructori ai tineretului in religiune si lucrurile divine, si la finea fia-carui anu se ni astérna, de odata cu informatiunile preotiloru unu conspectu despre toti preotii neglígenti in implinirea sacrei detorintie amintite, pentru că se-i potemu aduce la implinirea acurata a aceleia.

Acei portatori ai oficieloru protopopesci, cari in com-punerea conspectului din cestiune nu voru purcede cu tóta

punctuositatea, voru fi trasi si ei la raspundere, si se va purcede si in contr'a loru cu tóta rigórea.

Blasiu din siedinti'a consistoriala tienuta in 5 Aprile 1890.

V a r i e t á t i.

Rom'a. — Sánti'a Sa Sumulu Pontifice luându in considerare propagarea cea insemnata a religiunei catolice in Japan, a decisu instituirea unei provincii besericesci. Metropolitulu va avé resiedinti'a sa in Tokio capital'a imperiului, éra afára de densusulu voru mai fi inca patru Episcopoi sufragani.

Cartago. — Pre dñu'a de 15 Maiu st. n., care in beseric'a latina e serbatórea Inaltiarei, a convocatu Eminenti'a Sa Cardinalulu Primate alu Africei Carolu Martialu Allemand Lavigerie unu Conciliu Provincialu in Cartago. Totu in dñu'a acea se va consacrá si catedral'a cea nóua, zidita la staruintiele neobositulu Cardinalu, carea e unu adevératu capu de opera de arta si de arhitectura. — O dí serbatóre mare va fi aceea pentru crestinii din Afric'a, o dí de veselía sufletesca. Dara si noi, crestinii din Europ'a trebue se ne desfatámu, vedéndu că sângele martiriloru gloriosi din acelu paméntu clasicu, picatu in barbarie atâtea vécuri, incepe se incoltiésca frupte maretie de pietate si credintia.

Franci'a. — O intreprindere grandiósa, démna de Franci'a catolica, se pregatesce in Paris. La initiativ'a nobila a eruditulu profesoru si ilustrulu Prelatu Monse-niorele Jud'a de Kernaeret, e pre cale a-se formá o *Asso-ciatuione a Sántei Uniri* („Association pour l'union des Eglises“), cu scopulu de a progagá adevérulu catolicu printre natiunile desbinata de Beseric'a Romei, publicându opuri si foi, in cari se voru tractá cu deosebire punctele diferentiale existente intre Beseric'a catolica si intre deo-destele beserici desbinate. Acum suntu in lucrare statutele Asociatiunei. — Cându le vomu avé la mána, vomu informá pre cetitorii nostri si mai cu deamenuntulu despre acést'a opera sublima, care atátu de aprópe ne intereséza si pre noi. — Pána atunci se rogámu pre Domnedieu, că se dé in florire si deplinu succesu acestei intreprinderi salutare.

Anunciu. — Aducemu la cunoscinti'a preastimatiloru domni, cari posedu Losuri de ale „*Loteriei de binefacere pentru terminarea si decoratiunea catedralei catolice St. Josifu din Bucuresci*“, că terminulu de tragere a Losuriloru este ficsatu irrevocabilu pre dñu'a de 29 Juniu st. v. — Doritorii de-a avé astufeliu de losuri suntu rogati a-se adresá la Redactiunea Fóiei nóstre. Pretiulu unui Losu fára de porto este 50 cr. v. a.

Neorologu. Dela aparitiunea Numerulu trecutulu pana acuma archidieceps'a gr. cat. de Alb'a Julia si in specia Vicariatulu Fagarasiulu a pierdutu 4 preoti si anume:

Nicolau Stoichitia administratoru parochialu in Porumbaculu de susu care a repausatu in Domnulu in etate de 29 ani servindu de abia 6 ani cá preotu.

Andrei Radesiu parochulu din Berivoiulu micu a repausatu in etate de 60 ani, dupa unu servitiu de 36 ani cá preotu. —

Filimonu Cab'a parochulu din Ohaba a repausatu in etate de 67 ani, servindu 37 ani la altariulu Domnului, si

Basilu Cimonea fostulu preotu in Tiagsioru, repausatu in 23 Aprilu in etate de 65 ani, dupa unu servitiu de 31 ani cá preotu.

Partea scolastica.

Proiectulu de lege in obiectulu limbei grecesci.

§. 1—§§. 3 si 4 din articulu de lege XXX din 1883 se schimba intr'atâta, cã studentii dela gimnasiu nu sunt obligati la invetiarea limbei grecesci, dëca in loculu ei voru ascultã altu studiu prescru de ministrulu de culte si instructiune publica in respectivulu gimnasiu. Obiectulu respective obiectele alese astufeliu, sunt obligatõre pentru acei studenti, asteptãndu-se cã progresulu din aceste obiecte se fia egal cu alu celoralalte obiecte de invetiamentu.

§. 2. La gimnasiile, cari nu stau sub dispositiunea seau imediatã conducere a ministrului de culte si instructiune publica, obiectulu seau obiectele, cari sunt de-a se propune in loculu limbei si literaturii grecesci, se alegu de sustienetorii acestoru gimnasil; ei inse trebuie se se conformeze in privintiã acest'a §-lui 8 din legea pentru scõlele medii.

§. 3. Studentulu, care a ascultat limb'a si literatur'a grecesca in mai multe clase, si care vrë se se insinue la invetiarea altui obiectu in loculu limbei grecesci, in casulu cându ar' voi se trëca dela acelu gimnasiu seau chiar' si atunci cându ar' vrë se remãna totu in acelu institutu, trebuie se faca unu esamenu de admitere in clas'a urmatõre din materialulu obiectului seau obiectelor, ce si le-a alesu in loculu limbei grecesci si care materialu s'a propusu in clas'a pre care a absolvat'o. Privitoriu la acest'a sunt valabile dispositiunile din § 13 ale articulu de lege XXX din 1883.

§. 4—§. 5 alu amentitei legi se modifica astufeliu, cã studentii aceia, cari absolvãndu clasele gimnasiale n'au invetiatu limb'a si literatur'a grecesca, si au facutu esamenulu de maturitate fara lucrarea scripturistica din acestu studiu, nu se primescu nici la academiile scientifice, nici la cursurile filosofice, istorice si filologice.

Dëca inse voru face esamenu din limb'a si literatur'a grecesca atunci pentru ei este valabilu alienatu alu doilé din amentitulu § adusu anume pentru studentii scõlelor reale.

§. 5. Dela §. 32 alu amentitei legi facu exceptiune gimnasiale, la cari in locu de limb'a si literatur'a grecesca s'a propusu unu altu obiectu; la astufeliu de institute numerulu profesoriloru (intielegëndu-se si directorulu) trebuie se fia de 11 dëca institutul are tõe 8 clasele; dëca inse institutul are numai 6 clase, atunci numerulu profesoriloru, trebuie se fia de celu pucinu 8.

§. 6. Cu punerea in aplicare a acestei legi este incredintiatu ministrulu de culte si instructiune publica.

Conte Albinu Csáky,
ministru reg. ung. de culte si
instructiune publica.

De multu se asceptã o schimbare e legii in cea ce privesce limb'a greca; cã-ci desi dela infientiarea legii pentru scõlele medii in instructiune s'a constatatu progresu, si in genere rezultatele sunt imbucuratõrie, totusi multe cestiuni erãu si sunt inca si astadi, cari pretindu resolviri corespunditõre tempului modernu.

Spiritulu tãmpului poftesce cascigarea multoru cunoscintie, cea ce in gimnasia, unde se propunu atãtea limbe, intimpina stavile. Delaturarea acestoru stavile le are in vedere proiectulu de lege presentu, cându se ocupa cu resolvirea cestiunei limbei grecesci, ce de unu tãmpu incõce atãtu de multu a ocupatu pre barbatii de scõla. Noi, fiendu-cã in gimnasiile romãne se propunu mai multe limbe, cã in altele, trebuie se ne bucurãmu de dispusetiunea infientiandei legi, prin carea limb'a greca are se devina facultativa respective mai restrinsa, din motivulu, cã impucinãndu-se numerulu limbeloru la gimnasiu, va fi mai securu rezultatulu bunu; si dëca acest'a se va ajunge, atunci tõe alte consideratiuni laterali, de mai pucina importantia n'au se ni descepte ingrigirea.

Acestu proiectu de lege obliga la invetiarea limbei si literaturii grecesci numai pre acei studenti, cari poftescu se fia suscepti la teologia, filosofia, si filologia; astufeliu gimnasiulu superioru are se fia bifurcatu; acest'a dispusetiune la parere, ar' pretinde inmultirea saleloru de propunere si a profesoriloru.

Decumva greutatea prima nu s'ar' poté delaturã si numai prin una impartire dextra a óreloru de propunere, si s'ar' ivi lipsa, cã se se arangieze un'a seau dõue sale de propunere, acelea n'ar' aveã se fia asiã de spatiõse incãtu se costeze multu, deõrece e probabilu, cumcã micu va fi numerulu acelor'a, cari se voru inscrie la invetiarea limbei grecesci; a dõu'a neci nu se põe dice greutate, deõrece si pãna aci la gimnasiile, cari sunt sub conducerea guvernului numerulu profesoriloru e mai mare, decãtu numerulu minimalu ce -lu pretinde legea.

In sensulu proiectului se voru inmultu órele din limb'a si literatur'a magiara in gimnasiulu superioru si in gimnasiulu inferioru se va propune desemnulu liberu in legatura cu geometri'a desemnativa, cu scopulu, cã se se desvõlte simtiulu esteticu si cã se se gradueze desteritatea in tecnic'a desemnului absolutu necesariu, fiendu-cã este limb'a scientieloru reale.

Inmultirea óreloru din ist. literat. magiare erã de lipsa, deõrece acea pãna aci se propuneã numai in a VIII clase si numai cu 3 ore pre septemana. Deci in chipulu acest'a, ce sporiu se põe face intr'unu gimnasiu cu limba nemagiara? dar' chiar' si in celea cu limba magiara? Si apoi scimu, cã pretensiunile sunt mari. Se intielege de sine, cã órele la literatur'a magiara si la desemnu se inmultiescu din ale limbei grece, si ast'a n'are ce se ne supere; pãna aici inca faceamu asia, dëca se simtiã lips'a, cã se inmultimu órele cutarui obiectu de invetiamentu, atunci ne in-

tindeam la órele grecei, acarei restrictiune se incepuse inca mai inainte, si inca nu numai in patria ei si in strainatate, unde si astadi mai decurgu desbaterile cu privire la limbele clasice vechi, si unde in specie neresultatele din limb'a greca se aducu ca motive indemnatorie de a urgita schimbarea planurilor de invetiamentu.

In c'olea trebuie se scimu, cumc'a l. greca nu suferu neci una lovitură prin proiectulu acest'a, de órece acea si de aci incolo se va propune in gimnasia si inca numai studentilor, cari voru inveti'a-o din chiamare si asia progresulu e mai securu decatu pana aci.

Precum se vede, dar' proiectulu de facia se nisuieste dupa potentia a combin'a partea scientifica cu cea practica.

Copi'a ordinatiunei ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dto 13 Aprile a. c. Nrulu pres. 948 adresata directorului preparandiei de statu din Budapest'a, ca inspectorului supremu preste muzeulu de recuise pentru instructiune.

Acelea recuise de invetiamentu intuitive si mape edate pre s'ema sc'oleloru poporali elementari prin statulu magiaru, cari s'au intrebuintiatu la curtea Maiestatei s'ale la educatiunea Altetiei sale ces. si reg. a archiducesei Mari'a Valeri'a, d'andu-mi-se la dispusetiune dela locurile mai inalte, voiescu a le face unu tesauru publicu pentru invetiatorimea din patria prin susceperea si prin pastrarea loru in colectiunile muzeulu regn. de recuise pentru instructiune. Comitu dar' T-, c'a acea colectiune de recuise pentru instructiune, de un'a mare val'ore pentru istoria, se o primesci in sectiunea a II a ministeriului de sub conducerea mea, se-o induci in inventariulu muzeulu de recuise pentru instructiune c'a pre unu intregu nedesfacutu si totu in acestu modu se o espuni acolo, pentruc'a invetiatorii, cari voru cercet'a muzeulu se-o p'ota contempla si se v'eda, cumc'a Alteti'a sa archiduc'es'a fu instruita la elementele scientieloru cu aceleasi recuise de invetiamentu, cari suntu prescise spre intrebuintiare la t'ote sc'olele poporali din patri'a n'ost'ra.

Cerculariu.

Conformu regulam'entulu archidiecesanu de dto 5 Martie Nrulu 207—1872 emanatu pre bas'a legeri existente de instructiune publica art. XXXVIII din anulu 1868 §. 102 se aduce la cunoscinti'a celoru interesati, c'a esamenele de calificatiune prescise prin legea si regulam'entulu citatu pentru docentii respective docentesele dela sc'olele poporali de religiunea greco-catolica din archidiecesa, in anulu scolasticu

curente se voru tien'e in 9 si urmat'orele d'ile a-le lunei lui Juniu st. n. si anume: in 9, 10, si 11 a-le acelei'a se voru tien'e celea scripturistice; ér' in 12 si urmat'oriele celea verbali sub Presidiulu comisiunei scolastice archidiecesane cu asistarea Inspectorulu scolasticu regiu civile respectivu.

Cei-ce dorescu a fi admisi la acestu esamenu, au de a-si inaint'a cererile loru la Ordinariatulu metropolitanu pana in ultim'a Maiu a. c. pre calea oficielor protopopesci fiendu ajustate cu estrasu matriculariu de *botezu*, testimoniulu despre portarea *morală* si *politica*, despre progresulu intru carier'a de docente si cu *absolutoriulu* obtienutu in cutare preparand'ia publica.

Cei admisi la esamenu din cestiune au de a depune cu ocaziunea inscrierei tax'a prevediuta in §. 26 din susu citatulu regulam'entu.

Ce'a-ce se aduce la cunoscinti'a tuturor celoru interesati spre orientare si acomodare.

Sunetulu.

(Prelegere practica din fisica).

Materia de invetiamentu.

Sunetu se numesce, totu ce audimu. Sunetulu se nasce prin tremurarea, vibrarea particeloru corpuriloru. Cumc'a sunetulu se nasce prin vibratiune potemu observ'a, d'eca privimu unu corpu, ce e in vibratiune. P'ance t'ine vibratiunea, audimu si sunetulu. Corpulu, ce vibreza, aduce in vibratiune aerulu, se nascu valuri de sunetu, cari ajungu in urechile n'ost're si audimu sunetulu. Valurile de sunetu se nascu si se estindu c'a si valurile, ce se nascu pre unu lacu, candu aruncamu in elu o pi'etra. De aci se vede, c'a sunetulu se propaga prin aeru. Dar' nu numai aerulu, ci si corpurile solide inca propaga sunetulu. Asia d. e. d'eca punemu unu orologiu de posunariu in óre-care departare de noi nu audimu cum ticane, inse indata ce -lu vomu pune pre unu capetu a unui letiu lungu, ér' la celu-alaltu capetu ne vomu pune urechia, vomu audi ticanirea. Asia vomu audi tropotele cailoru, bubuiturile tunuriloru din departare de mai multi chlm. d'eca ne vomu pune urechi'a la pam'entu; prec'andu prin aeru n'amu pot'e audi aceste sunete, de unde urm'ez'a, c'a corpurile solide propaga mai bine sunetulu, adeca suntu mai bune conducatorie de sunetu decatu aerulu. Din corpurile solide unele suntu mai bune conducatorie de sunetu decatu altele. Metalele preste totu fiindu mai v'ert'ose (tari) si mai elastice conducu mai bine sunetulu decatu pielea, argil'a etc.

Tari'a sunetulu depinde si dela modulu cum se nasce acela. Asia de es. clopotulu va d'a unu sunetu mai mare d'eca -lu vomu lovi cu ciocanulu decatu atunci candu -lu vomu lovi cu degetulu. Dar' depinde mai cu s'ema si dela acea, cum e de desu mijloculu, prin care se propaga sunetulu. Intr'o chilia incaldita pianulu da tonuri cu multu mai debile decatu intr'o chilia neincaldita. Sunetulu se aude cu multu mai tare in directiunea, in care a plecatu vibratiunile principali. Audimu cu multu mai bine versulu omului, ce st'a cu faci'a, decatu a acelu'i'a, ce st'a cu spatele c'atra noi. De acea, ómenii, cari audu reu de regula -si intorcu urechi'a c'atra vorbitoriu. Tari'a sunetulu

depinde mai departe si dela impregiurimea corpului, ce dá sunetu. La inormântári soldatii punu pre doba unu postavu, cá se deé unu sunetu mai tēmpitu; intr'o chilia plina de mobile nu se aude asiá tare vorb'a, cá intr'un'a góla.

Sunetulu, cá se percurga óre-care cale, are lipsa de tēmpu. Fulgerulu -lu vedemu mai curundu, si numai dupa acea audfmu tunetulu. La descarcarea puscei mai ántáiu vedemu fumulu si numai dupa acea audfmu sunetulu. Cándu taia cineva in departare lemne vedemu cum dá cu securea, dar' sunetulu numai dupace a radícatu securea -lu audfmu. Ast'a urméza de acolo, cá lumin'a se latiesce cu iutime cu multu mai mare decátu sunetulu. Sunetulu pre o secunda percurge o cale de 333 metri (se intielege in aeru liberu). Inse valurile de sunete de multe ori nu se potu estinde fára piedeca, adeseori se lovescu in stánci, paretí etc. De acea audfmu mai bine vorb'a in casa decátu afara.

Déca sunetulu se nasce aprópe de unu parete se intaresce; déca sunetulu se lovesce de unu parete, ce e de 18 metri departe, acél'a se reflectéza si sunetulu reflectatu sémena cu celu originalu, acést'a e resunetulu seuu echo. La departare de 18 metri se reflectéza asiá, cá potemu distinge numai 1 silaba. Cá echo se repetiéscá dóue silabe, paretile reflectatoriu trebue se fia de 36 metri. Cá se repetiéscé 4 silabe trebue se fia departe de $4 \times 18 = 72$ metri. La beserice din Tihany (lânga laculu Balaton) este unu echo care repetiesce 16 silabe.

Déca nu lasamu cá se se inprascia sunetulu in tóte pártile, ci pre cátu e posibilu -lu indreptámu intr'o directiune, atunci se aude in departare cu multu mai mare. Cá se se póta conduce sunetulu in departare mai mare se folosescé tubulu de vorbitu, si telefonulu. Tubulu de vorbitu se pregatesce din tinichea si mai cu séma, se folosescé pre nái. Tubu de vorbitu mai micu se póte pregatí nu numai din tinichea, ci si din chartia seuu alta materia. Acést'a la unu capetu e mai strēmtu, la celu-alaltu e mai largu. Cu acesta inca se póte conduce departe sunetulu.

Noi audfmu cu urechile. Pártile urechiei suntu: scoic'a, tubulu audiului si membran'a. In laintru de membrana este unu osu, ce consta din patru bucáti, dupa cari éra urméza o membrana fórté fina, care este asiá dfcándu usi'a labirintului. In labirintu este unu feliu de fluidu si aici se ramurescu nisce nervi, ce vinu din creri, numiti nervii audiului. Audfrea se intēmpla in modulu urmatoriu: scoic'a prinde si aduna valurile de sunetu, cari ajungu la ea. Valurile acestea intra apoi prin tubulu audiului, lovescu membran'a din capetulu lui si o facu se tremure. Tremurarea acést'a trece prin osutiele celea mici la membran'a cea fina si la fluidu, si asiá vinu in tremurare si nervii audiului, cari conduc tremurarea pána la creri. Cu cátu e mai curatu sunetulu, cu atátu mai curatu audfmu. Déca ajungu deodata prea multe vibratiuni in urechia, o vatema; sunetu, de totu mare póte se ne asurdiéscá. Cari nu audu bine -si punu mân'a la urechia seuu folosescu tubulu acusticu. Tubulu acusticu sémena cu turnariulu. Capetulu celu mai strēmtu se pune la urechia. Cu acést'a se prindu, se aduna valurile sunetului.

Pertractare.

Despre urechia amu invetiati copii inca in clas'a a dóu'a, scimu si ace'a, cá audfmu; dar' cá ce e sunetulu, cum se intēmpla audfrea inca nu sciti. Fiti atenti, cá ve voiu spune eu.

Aci am copfi o violina. Tragu cu arculu pre córda, ce ati auditu? Unu sunetu. Aci am unu clopotielu. Atingu clopotielulu cu cerus'a, ce auditi? Unu sunetu. Dáu cu betiulu acést'a in mésa, ce auditi? Unu sunetu. Atenti! Totu ce audfmu numimu sunetu. Ce numimu sunetu? Totu ce audfmu numimu sunetu. Uitative, cándu tragu cu arculu pre córda, ce se intēmpla? Córd'a tremura. Asiá e copfi córda tremura seuu vibréza. Ce face córda? Tremura seuu vibréza. Voiu pune acum pre córda o chartia si apoi voiu trage cu arculu uitative ce se intēmpla cu charti'a? Charti'a inca tremura seuu vibréza si apoi cade josu. Acum punu éra chartia pre córda, dar' nu tragu cu arculu, cade josu charti'a? Charti'a nu cade josu. Pentru ce? Pentrucá córd'a nu tremura, nu vibréza.

Aci am copfi o tablitia de tinichea. Pe tablitia punu nasipu si apoi o lovescu cu ceva (face) ce observati? Déca aj lovitu tablitia de tinichea, nasipulu de pre ea jóca. Óre pentru ce? Pentrucá tablitia tremura, vibréza. Asiá se intēmpla cu ori care obiectu. Déca lovescu ori-ce obiectu, asiá in cátu acél'a dá sunetu, vibréza. Ce am dfsu, ce face ori-ce obiectu déca -lu lovescu asiá in cátu dá sunetu? Vibréza.

Ascultati cum suna de frumosu córd'a acést'a. Auditi? Nu audfmu. Pentruce? (Nu respunde nimenea). Tragu éra cu arculu pre córda, auditi acum? Audfmu. Pentruce n'ati auditu mai inainte? Pentrucá córd'a n'a vibratu. Pentruce n'a vibratu córd'a mai inainte? Pentrucá n'ai trasu pre ea cu arculu. Vedeti asiá se intēmpla si la tablitia de tinichea (se póte luá si sticla). Pána cándu auditi sunetulu tablitiei? Pána cándu jóca nasipulu pre ea. Seu cu alte cuvinte pána cándu? Pána cándu vibréza. Asiá e copfi, noi audfmu sunetulu pána cándu tme vibrarea. Pána cándu audfmu sunetulu? Pána cándu tme vibrarea. Asiá dara cum se nasce sunetulu? Sunetulu se nasce prin vibrarea corpurilor.

Ast'a o sciti copfi, dar' nu sciti cum se intēmpla ace'a, cá eu aducu aici la mésa in vibratiune córd'a acést'a si voi auditi fia-care dela loculu seu. Fiti atenti, cá ve voiu spune eu. Aruncat'ati care-va piétra in apa statátore (lacu), seu in rfu unde curge mai linu? (Se insinua mai mai multi). Ce ati observatu, ce s'au formatu pre suprafacia, déca a cadiutu piétra in apa? Nisce valuri? Si ce s'a intēmplatu cu valurile? Cá din ce in ce s'au latitu mai tare. Asiá se intēmpla copfi si cu sunetulu. Déca unu obiectu vibréza, vibratiunile acestea punu in miscare aerulu; in aeru inca se formeza valuri, cari se numescu valuri de sunete, aceste se estindu in tóte pártile, ajungu in urechile nóstre si asiá audfmu sunetulu. Cum audfmu sunetulu? Asiá, cá unu obiectulu vibréza, vibratiunea acést'a pune in miscare aerulu; in aeru se forméza valuri, cari se numescu valuri de sunete, aceste se estindu in tóte pártile, ajungu in urechile nóstre si asiá audfmu sunetulu. Cándu tragu eu cu arculu pre córda, pre ce cale ajunge sunetulu in urechile vóstre? Prin aeru. Ce se vede de aci? Cá sunetulu se propaga prin aeru. Déca intre mine si voi nu ar' fi aeru, audfreati vorbele mele, seu sunetulu córdei? Nu le-amu audf.

(Invetiatoriulu ghiara incetu cu unghi'a capetulu unei rude de fieru apoi intréba). Audit'ati ghiaratur'a? Nu o amu audfmu. Vínó N. si puneti urechi'a la celu-alaltu capetu a rudei si apoi eu éra voiu ghiará cestu-alaltu capetu (face), audi acum? Audu. Dar' óre si acum aerulu a condusu sunetulu la urechia? Ba nu aerulu, ci rud'a de fieru. Se facemu inca unu experimentu! (Invetiatoriulu

scóte orologiulu de posunariu si apoi intréba). Audíti ticanirea orologiului? N'o audímu. Acum voi pune orologiulu pre capetulu létiului acestui'a ér', la celu-alaltu capetu puneti urechi'a! Aude-se acum? Se aude. Vedeti deci copíi, cá nu numai aerulu, ci si corpurile solide (despre acestea a fostu vorba mai inainte) inca conduc sunetulu. Asiá dara numai aerulu conduce sunetulu? Ba nu, ci si corpurile solide. Sciindu ast'a copíi ne potemu esplicá pentruce audímu bubuitulu tunuriloru si tropotele cailoru din departare fórté mare déca ne punemu urechi'a la paméntu. Pentruce? Pentrucá paméntulu conduce mai bine sunetulu, decâtu aerulu. Asiá e copíi. Numai priu aeru n'am poté audi sunetulu din departare mai mare. Asiá dara aerulu seau corpurile solide conduc mai departe sunetulu? Corpurile solide.

(Invetiatoriulu produce pre diferite obiecte sunete mai tari si mai debile apoi intréba). Ce ati observatu copíi, tóte sunetele suntu intr'o forma? Ba nu, ci unele suntu mai tari altele mai debile. Asiá copíi, acum se vedemu cauzele, pentru ce unu sunetu e mai tare decâtu celu-alaltu. Intr'o chilia rece suna cu multu mai tare pianulu (se póte aduce inainte si altu esemplu) decâtu intr'un'a incaldíta. In chili'a rece aerulu e mai desu de cátu in cea calda si apoi aerulu mai desu e mai bunu conducatoriu de sunetu cá celu mai caldu¹⁾. In care chilia suna mai tare pianulu? In cea rece. Pentru ce? Pentrucá acolo aerulu e mai desu si aerulu desu e mai bunu conducatoriu de sunetu. Asiá dara care aeru conduce mai bine sunetulu? Aerulu celu desu. Asiá e si la corpurile solide. Fierulu conduce mai bine sunetulu decâtu lemnulu. Cari suntu mai vértóse mai elastice, conduc mai bine sunetulu. Metalele preste totu fiindu mai vértóse conduc mai bine sunetulu. Care conduce mai bine sunetulu fierulu seau lemnulu? Fierulu. Pentruce? Pentrucá e ma vértosu. Preste totu cari corpuri solide conduc mai bine sunetulu? Metalele. Pentruce? Pentrucá suntu mai vértóse. Asiá dara vedeti copíi, cá si dintre corpurile solide acelea conduc mai bine sunetulu, cari suntu mai vértóse. Deci vomu dice asiá: Tari'a sunetului depinde multu dela desimea midilocolui, prin care se propaga. Dela ce depinde multu tari'a sunetului? Dela desimea mipílocului prin care se propaga. De aci urméza copíi, cá déca vomu descarcá pre vérfulu unui délu inaltu unu pistolu, acél'a nu vá suna mai tare, cá o pusculitia de jocu descarcata josu pre unu siesu. Pentruce? Pentrucá pre délu e cu multu mai greu aerulu, si acest'a nu conduce asiá bine sunetulu (copíi sciú din celea invetiate despre aeru).

Tari'a sunetului depinde si dela altu-ceva. Clopotielulu seau clopotulu suna mai tare? Clopotulu. Vedeti dar' cá tari'a sunetului depinde si dela marimea corpuriloru (mai multe esemple). Dela ce mai depinde tari'a sunetului? Dela marimea corpuriloru.

Cându suna mai tare taierulu acest'a de cusutoriu, cându -lu ciocanescu cu degetulu, seau cându dáu cu ciocanulu in elu? Suna mai tare, cându dai cu ciocanulu. Asiá dara dela ce mai depinde tari'a sunetului? Dela modululu cum se produce acél'a.

Tari'a sunetului mai depinde si dela impregiurimea corpului, ce dá sunetu. Ce ati observatu copíi, cându au varuitu mamele vóstre si a scosu tóte celea din casa, cum s'a audítu vorb'a? S'a audítu cu multu mai tare decâtu atunci cându eráu inobiliele in casa. Soldatii la inmorméntári punu pre doba unu postavu si atunci dá unu

sunetu cu multu mai tēmpitu. Pentruce punu soldatii postavu pre doba? Cá se dēe unu sunetu mai tēmpitu. (Se póte aduce si altu esemplu).

Se mai invetiamu inca ceva despre sunetu! Déca -lu tramitu eu pre N undeva, se mérga cátu de repede, totusi cá se ajunga acolo are lipsa de tēmpu. De ce are lipsa N cá se ajunga undeva? De tēmpu. Asiá e copíi se fia loculu acél'a cátu de aprópe totusi are lipsa de tēmpu, fia chiar' si de o secunda, si secund'a inca e tēmpu. Asiá e si la sunetu. Cá se ajunga unde-va are lipsa de tēmpu, desí inaintéza fórté iute. Sunetulu intr'o secunda percurge o cale de 333 metri. Cáta cale percurge sunetulu intr'o secunda? 333 metri. Se facemu unu experimentu, cá se ne convingemu despre acea, cá sunetulu, cá se percurga o anumita distantia are lipsa de tēmpu. Uitati-ve la orologiulu de parete, eu voiú loví mésa. Se póte observá cátu tēmpu a trecut, pâna cându a ajunsu sunetulu in urechile vóstre? Nu se pote observá. Asiá e copíi déca sunetulu se nasce aprópe de noi nu se póte observá, cá are lipsa de tēmpu cá se ajunga in urechile vóstre. Inse déca sunetulu se nasce departe de noi atunci se póte observá, cá are lipsa de tēmpu, cá se ajunga in urechile nóstre. Fulgerulu si tunetulu se nascu de odata, totusi audímu mai târdíu sunetulu, decâtu cum vedemu fulgerulu. Ast'a urméza de acolo, cá lumin'a (fulgerulu) inaintéza neasemenatu mai repede decâtu sunetulu. Pentruce vedemu mai inainte fulgerulu, decâtu cum audímu sunetulu, desi acestea se nascu de odata? Pentrucá lumin'a inaintéza cu multu mai repede decâtu sunetulu. De aci inca ce potemu conchide, de ce are lipsa sunetulu, cá se percurga o distantia anumita? Are lipsa de tēmpu. (Cu ocaziunea unei excursiuni se póte face experimentu cu unu pistolu seau pusíca, cându se voru convinge copíi, cá fumulu (lumin'a) se vede mai curíndu si cu cátu descarca pusíca mai departe cu atátu mai târdíu se aude detunatur'a puscei. Asemenea si cu o secure).

Ve aduceti aminte copíi, cá in clasa a dóu'a amu cetitu intr'o bucata de lectura, cá unu copilu cu numele Petrutiu ori ce strigá cátra o padure, acea -i raspunde indereptu totu, ce-i dícea. Care este titlu'a acelei bucáti de lectura? Echo, La echo cum i-am mai dísu? Resunetu. Asiá e copíi. Se intēpla adese-ori, cá sunetulu se intórcé indereptu. A cui sunetu l'a audítu Petrutiu? Alu seu. Atunci eráti micuti nu v'amu potutu spune mai multu despre resunetu, dar' acum fiinducá sunteti mari si in-tielegeti mai bine ve voiú spune mai multe despre resunetu.

Valurile de sunete cum se latiescu, adeseori se lovescu de vre-o stánca, parete ori altu obiectu si prin urmare nu se potu estinde fára piedeca. Ce se intēpla cu valurile de sunetu? Cá adeseori se lovescu in vre-o stánca, parete ori altu obiectu si asiá nu se potu estinde fára piedeca. De aci ne potemu esplicá copíi, pentruce audímu mai bine vorb'a in casa, intre patru pareti, decâtu afara. Pentruce audímu mai bine sunetulu in casa decâtu afara? Pentrucá páreții chillei nu -lu lasa se se estinda mai departe. Dar' cându vorbinu in casa si sunetulu se lovesce in pareti observámu noi, cá vorbirea nóstra se vina indereptu se se reflecteze din pareti? Nu observámu, cá sa vina indereptu, se se reflecteze. Asiá copíi, nu observámu, pentrucá déca obiectulu, in care se lovesce sunetulu e aprópe de noi sunetulu prin acést'a se intaresce numai. Ce se intēpla, déca obiectulu in care se lovesce sunetulu (vorb'a nóstra) e aprópe de noi? Sunetulu se intaresce numai. Déca paretele seau altu obiectu in care se lovesce

¹⁾ Experimentu cu pump'a pneumatica.

sunetulu e de 18 metri departe de vorbitoriu atunci sunetulu, ce vine indereptu, seau se reflecteaza, se pôte intielege, atunci dicemu că e resunetu, seau echo. Cum se nasce resunetulu seau echo? Asiá că, déca sunetulu se lovesce in vre-unu parete seau altu obiectu, care e departe de 18 metri de vorbitoriu, se întórce indereptu seau se reflecteaza. Déca paretele care reflectéza sunetulu e de 18 metri departe de vorbitoriu, reflectéza numai o silaba (adeca numai una, cea din urma se pôte intielege). Câte silabe reflectéza paretele, care e departe de 18 metri de vorbitoriu? 2 silaba. Ce cugetati, cându vá reflectá paretele dóue silabe? Déca vá fi de dóue ori asiá departe. Cându vá reflectá patru silabe? Cându vá fi de $4 \times 18 = 72$ metri. In Ungari'a celu mai renumitu echo e la beseric'a din Tihany (lânga Balaton) a carei pareti reflectéza 16 silabe. In Itali'a lânga Milano este unu echo, care repetiesce silab'a de 40 ori. Care e celu mai renumitu echo in Ungari'a? Celu dela Tihany, care reflectéza 16 silabe. Dar' afara de Ungari'a, unde este vre unu echo renumitu? In Itali'a lânga Milano, care repetiesce silab'a de 40 ori. (Se repetiescu cele invetiaste despre resunetu seau echo).

Déca vorbesce seau striga cineva, aude-se prina eru vorb'a seau strigatulu lui pâna unde vré? Nu se aude. Vorbescu eu aici in scóla, aude-se vorb'a mea afara? Nu se aude. Pentru ce? Pentru-câ nu lasa paretii. Cine-va e la gruietiu, (Pre câmpulu libertatii) eu in curtea scólei si vreau se me intielegu cu elu, óre potiu-me? Ba nu. Pentru ce? Pentru-câ e prea departe. Vedeti dar' copii, câ ori pentru-câ sunetulu se lovesce in parete, ori pentru departarea prea mare nu ni se aude vorb'a. Ómenii invetiati au aflatu unu instrumentu, cu care se póta conduce sunetulu in departare mai mare. Ce instrumentu au aflatu ómenii? Instrumentu, cu care potu conduce sunetulu in departare mai mare. Instrumentulu acel'a se numesce tubu de vorbitu. Cum se numesce instrumentulu acel'a? Tubu de vorbitu se pregatesce din tinichea, si mai cu séma se foloscesce pre nâi. Capitanulu nâii cându e pre naia susu si vrea se se intielegu cu cei din launtru nâii cu partea acést'a (aréta) -lu tîne la gura si vorbesce in elu, ér' pre cea-alalta parte se conduce sunetulu de -lu audu si cei din launtru. Din ce se pregatesce tubulu de vorbitu si mai cu séma unde se foloscesce? Se pregatesce din tinichea si se foloscesce mai cu séma pre nâi. Cum se foloscesce? Asiá că capitanulu cându e susu pre naia vorbesce in capetulu acést'a, ér' pre celu alaltu capetu se conduce, sunetulu in launtru nâii.

Este tubu de vorbitu mai micu cu care se pôte conduce sunetulu departe. Acest'a inca la unu capetu e mai strêmtu, la celu-alaltu mai largu. La capetulu celu mai strêmtu vorbescu in elu, prin celu largu se sunetulu si se conduce departe. Se pregatesce asemenea din tinichea, dar' se pôte pregati si din chârtia seau alta materia. Cum e tubulu de vorbitu? La unu capetu mai strêmtu, la celu-alaltu mai largu. In care capetu vorbescu? In celu strêmtu. Din ce se pregatesce? Din tinichea, chârtia seau alta materia.

Déca vreau se vorbésca ómenii in departare si mai mare este inca unu instrumentu: telefonulu. Telefonulu consta din dóue tuburi unulu la o statiune, altulu la cea-alalta statiune. Tuburile suntu impreunate prin o sîrma de feru (drotu) cá si telegrafulu. Déca vorbimu intr'unulu din acestea, sunetulu se conduce prin sîrma in celu-alaltu tubu si déca -si tîne cineva acolo urechi'a aude tóta vorb'a. Voi inca ve poteti face telefonu din chârtia si acia, éca cá acést'a. Din chârtia mai grósa faceti tuburile, câte unu

capetu a tuburiloru le infundati cu chârtia de acést'a (besica) si chiar' la midlioculu chârtiei la amendóue tuburile puneti acia. Ce instrumentu este, cu care potemu conduce sunetulu in departare si mai mare? Telefonulu. Din ce consta? Din dóue tuburi si o sîrma. Cum se conduce sunetulu cu telefonulu? Asiá că intr'unu tubu vorbimu si sîrma conduce tonulu pâna in celu-alaltu tubu. Din ce ne potemu face si noi telefonu? Din chârtia si acia.

Cá se intielegeti mai bine cum se conduce sunetulu prin telefonu fiti atenti, câ ve voiu spune. La telefonu améndóue tuburile la unu capetu suntu inchise prin o lespede fórte subtfre de metalu, acést'a tremura cându vorbesce omulu câtra tubu si tremuratur'a acea o impartasesce unui tubu micu de fieru móle, ce se afla indereptulu lespedei, care este invelitu cu o sîrma de arama fórte subtfre si imbracata cu metasa. Mai este si unu magnetu, care magnetiséza ferulu celu móle si tramite sunetulu in firele de sîrma, cari suntu intiepenite in celu-alaltu capetu alu tubului. La telefonulu pregatitu de noi, cându vorbimu in tubu tremura chârti'a acést'a, tremuratur'a se conduce prin ace'a pâna la celu-alaltu tubu si déca -si tîne cineva urechi'a acolo, aude tóta vorb'a. (Esaminare).

Scimu copii, câ noi audimu cu urechile, deci se vorbimu ceva si despre urechia. Pártile urechii suntu: scoic'a, tubulu si membran'a, in launtru de acést'a 4 osutia, apoi éra o membrana fórte fina, care este usi'a labirintului, in labirintu este unu feliu de fluidu si nervulu audiului, care vine din creri. Cari suntu pártile urechii? Di tu N! Si tu N! N! Scoic'a urechii prinde si aduna valurile de sunete. Ce destinatiune are scoic'a urechii? Cá se prinda si aduna valurile de sunetu. Fiti atenti, câ ve voiu spune cum se întêmpla audirea. Scoic'a urechii prinde sunetulu, acést'a intra prin tubu, aduce in vibratiune membran'a, acést'a transmite vibratiunea in osutia, osutiale in membran'a cea fina, acést'a in fluidu si in nervulu audiului si prin acést'a sunetulu ajunge la creri si atunci dicemu câ audimu. Cum se întêmpla audirea? (Esaminare). Cu câtu e mai curatu sunetulu cu atátu mai curatu audimu. Cându audimu curatu? Cându e curatu sunetulu. Vibratiunile prea multe vatema urechi'a. Ce vatema urechi'a? Vibratiunile prea multe. Asiá e copii si déca nu grigimu fórte usioru potemu asurdi. Nu e bine se strigamu tare in urechi'a cuiva, se-lu tragemu de urechia, se bagamu ceva ascutitu in urechia pentru-câ fórte usioru potemu vatema membran'a. Nu e bine mai departe se audimu de aprópe detunatura prea mare, pentru-câ fórte usioru pôte crepá membran'a. Urechile se vi-le tîneti curate, pentru-câ murdari'a impiedeca audirea. Urechile mai usioru se spala cu o cârpa móle udada in apa calduta. Se ve feriti de ductu, pentru-câ fórte usioru poteti capetá morbu de urechia. La detunatura mare e bine se -si tîna omulu gur'a deschisa, pentru-câ atunci nu se vatema asiá usioru urechi'a. (Esaminare).

Prea bunulu Domnedieu s'a ingrigitu, cá pártile celea mai delicate ale urechiei se fia in launtru capatinei si prin urmare mai scutite, dar' prelânga tóte acestea fórte usioru se pôte întêmplá, cá se capete care-va dintre voi ceva morbu de urechia. In casulu acel'a numai decátu se spuneti parintiloru, cá se consulteze pre mediculu. Ómenii surdi suntu fórte nefericiti, ei nici cându nu audu cântârele celea frumóse in beserica, cânteculu celu placutu alu paseriloru, vorb'a parintiloru, fratiloru si a consân-geniloru. De acea bine se ve grigiti urechile, cá se nu ve ajunga acést'a nefericire.

Suntu ómenii, cari nu audu bine. Acesti'a folosescu unu instrumentu, cu care -si inlesnescu in câtu-va audirea. Este tubulu acusticu. Acest'a sémene cu unu tornariu strêmbu. Capetulu celu mai strêmtu -lu tinu la urechia, ér' celu mai largu aduna mai multe valuri de sunete. Ce instrumentu folosescu ómenii, cari nu audu bine? Cum -lu folosescu?

Resumare.

Ce numimu sunetu? Cum se nasce sunetulu? Cum -mi poti aretá, cá sunetulu se nasce prin vibratiune? Pana cându audfmu sunetulu? Cum se propaga sunetulu? Ce se vede de aci? Numai aerulu conduce sunetulu? Ce esemplu scfi pentru acea, cá nu numai aerulu conduce sunetulu? Aerulu seu corpusile solide conduc mai bine sunetulu? Dintre corpusile solide cari conduc mai bine sunetulu? Pentru ce? Dela ce depinde tari'a sunetului? Spuneti-mi pentru fia-care câte unu esemplu! Are sunetulu lipsa de tîmpu, cá se percurga o anumita distantia? Câte cale percurge sunetulu intr'o secunda in aeru liberu? Potu-se latí totu dea-una fâra piedeca valorile de sunetu? Ce se întempla cu sunetulu déca se nasce aprópe de unu parete? Si déca paretele in care se lovesce sunetulu e de 18 metri departe? Câte silabe repetiesce echo din departare de 18 metri? In Ungari'a unde e celu mai renumitu echo si câte silabe repetiesce? Unde este echo mai renumitu? La noi in hotaru este unde-va echo? Cum se póte conduce sunetulu mai departe decâtu de regula? Prin ce instrumente? Ce e tubulu de vorbitu? telefonulu? Cari suntu pârtille urechii? Cum se întempla audfrea? Ce vatema urechia? Ce instrumentu folosescu ómenii cari nu audu bine?

P. Ungureanu.

Ceva despre regenerarea aloru trei regime de exploatare a paduriloru.

Dupa ce studiulu silvanalu, cam in genere pana in dílele nostre, forméza obiectulu de predilectiune numai pentru atari persóne, cari anume suntu chiamate si dedicate pentru acestu scopu si cu deosebire la noi Români intielegêndu pre cei din Ungari'a, lipsescu nu numai midilócele adeca facultâti si scóle speciale de silvicultura, — dara si la facultâti de limba streina in acesta ramura inca fórté pucini se aplica, dícu deci nu trebuie se ne mirámu dara cá literatur'a nóstra românesca inca e fórté seraca in respectulu acest'a. De altucum déca cautamu si la alte natiuni si vedemu cá afara de specialisti, altii pucini se ocupa cu literatur'a forestiera, nu ne potemu mirá noi Români, la cari asia dicêndu lipsescu cu totulu specialistii in acésta ramura. Afara de ace'a studiulu silvanalu este si unu studiu alu naturei, unde mintea si cugetulu omului nu e asia liberu cá in alte studie, ci suntu legate mai multu de obiectu; asia dara fara de cunoscintie mai ample si detaliate nu pote seduce pre nime cá se se ocupe cu elu, fara numai mai multu ex officio. Mai departe déca lasamu se premérge siaceca cá in fia care studiu deosebimu 2 pârtille: teori'a si prax'a, apoi nicairi nu am poté aplicá mai bine proverbiulu cá „teori'a fara praxa nu platesce nimica“. Si eu credu cá aici zace pondulu principálu, de cu literatur'a forestiera nu

se ocupa altii decâtu persóne chiamate. Eu in ainte trebuie se me escusu cá inca in praxa sum fórté seracu căci mai multu potu vorbí despre ace'a ce au practisatu altii, si cea ce póte cá am vediutu si eu, deci publiculu cetitoriu nu me va judecá déca obiectulu din cestiune nu -lu voi poté desvoltá dupa tóte recerintiele. Scopulu meu e cá se aretu in scurtu metodele de reinoire respective de regenerare a paduriloru.

E lucru cunoscutu pentru toti, cá o padure déca se taia si déca ceva poteri esterne nu impiedeca regenerarea ei, acea dupa unu tîmpu anumitu ér' vine la locu, adeca se reinoesce de sine, dela natura; dara nu sub tóte impregiurările. Am dísu cá nu sub tóte impregiurările, pentrucá déca taiemu o padure de bradu asia, câtu nice in locu nice in giuru in apropiere se nu mai remâna nice unu esemplariu de bradu, atunci ace'a e nimicita, pentrucá bradulu nu posiede ace'a proprietate speciala de a dá lastari din tulpina ér' semêntia numai are de unde cadé, asia in acestu casu natur'a numai póte lucrá ei numai mâna omenésca póte face cá in acelu locu sé mai crésca padure de bradu. Acestu modu de reinoire alu padurii, cându regenerarea ei depinde numai dela mân'a omenésca se numesce *reinoire maiestrita* seu *artificiala*.

Sub alte impregiurări inse, déca taiemu d. e. o padure de stejariu, ne mai lasându nici unu esemplariu, aci dupa unu tîmpu óre care totu va cresce alta padure de stejariu. Acestu modu de regenerare alu padurei pórtá numele de *reinoire naturala*, pentrucá si fara de ajutoriulu mânei omenesci s'a întemplatu regenerarea, cu ajutoriulu lastariloru esiti parte din tulpina, parte din radecina. Asia dara vedemu cá regenerarea paduriloru se întempla in 2 moduri, pre cale *naturala* si pre cale *maiestrita*, in casulu primu din semêntia si din lastari ér' in casulu alu 2 esclusivu numai din semêntia.

Dupa modulu regenerării paduriloru — adeca venirei loru la lumina — precum si dupa metod'a loru generala de exploatare deosebimu urmatoriele 3 *regime* (üzemmod): *codru* (szálerdő), *crângu* (sarjerdő) si *medium* acestor'a *crângu compusu* (középerdő).

**Codru* — szálerdő — se numesce atare padure seu mai bine dísu regimu, care consista numai din arbori resariti din semêntia.

**Crângu* — (numitu si crângu simplu) sarjerdő — o atare padure seu regimu, care consista numai din arbori proveniti din lastari.

**Crângu compusu* — középerdő — o atare padure seu regimu, care consista din arbori proveniti parte din semêntia parte din lastari.

Aceste 3 moduri de cultivatu a le paduriloru dau si o directiune hotaritória si asupr'a modulii de folosintia alu ucelor'a. Altcum trebuie folositu crângulu simplu, altcum crângulu compusu si altcum codrulu. Scopulu meu inse

*) Termini folositi si acceptati in literatur'a forestiera in Români'a

dupa cum am amintitu si mai susu, e cá se aretu in scurtu metódele de regenerare si cultivare alu acestoru 3 regime.

1. *Codrulu*¹⁾ — szálerdő —

Am amintitu si mai susu cá sub regimulu codrului, intielegemu esclusivu padurea provenita si regenerata din seméntia. Caracteristic'a acestui regimu e cá arborii trebuie condusi pana ce ajungu la dimensiuni mari si etáti inalte. Am amintitu si acea cá regenerarea padurilor in genere e *naturala* si *maiestrita*; la regenerarea codrului obvinu ambe casurile.

Regenerarea naturala. Pana in cóce in tēmpurile mai recente, pucinu s'au ngrigitu ómenii de reinoirea padurilor, acést'a a fostu cu totulu incrediuta naturii. „Padurea o face Domnedieu“ díce poporulu nostru românescu. Asia a fostu si pote cá si dreptu a avutu poporulu. Padure la noi a fostu destula, lips'a n'a fostu asia mare; numai pentru focu si pentru edificieele loru proprii folosescu si au folositu Románii nostrii lemnele. Industrí'a silvanala a lipsitu cu totulu, ba pana in díu'a de astadi lipsesce la noi. Suntu unele tienuturi unde si Románii facu comerciu cu lemnele, dar' acést'a industria seau comerciu e tare primitivu.

Nu ne potemu mirá asia, dara déca in poporulu nostru s'a latitu asiá de tare idea, si s'au intaritu totu o data asia de tare si credinti'a, cá de alte necasuri se se ingrigésca pentrucá padurea e lasata in seirea Domnului.

Inca si in díu'a de astadi pre poporulu nostru -lu afla mirarea, déca i- spune cineva, cá trebuie se semene si se plânteze padure. „Dara nu ne voru pune se-i çaramu si apa“ dícu unii. Da apoi cum am traitu pana acum si n'am mai moritu de frigu, de aci in ainte nu vá fi totu asia dícu altii „cá dóra totu lumea ast'a a fostu si va fi“ mai adaugu altii.

Acést'a provine de acolo cá poporulu e pucinu credibilu, tiene mortisiu la datinile vechi, si tóte inventiunile mai nóue le tiene reutacióse pentru elu. Dara se lasu acestea la o parte, cáci credu cá pentru inteliginti'a nostra e lucru prea cunoscutu, se me intorcu la obiectu.

Modulu de folosintia alu codrului la inceputu a fostu asia cá ómenii au taiatu din padure ici colea câte unu arbore ce a fostu mai bunu si mai frumosu, — pentru cá au avutu de unde alege — ér' arborii ramasii din giuru cu seménti'a loru abundanta usioru au potutu se esopereze regenerarea altoru esemplare noue in locul celoru taieti. Totu astu-feliu s'a intēmplatu regenerarea padurii si acolo unde de o data si dintr'unu locu s'au taiatu mai multi arbori, cáci seménti'a se arunca de vēntu si la departari mai mari. La arborii acciculari adeca la bradetu, a caroru seméntia e provediuta cu aripi, seménti'a póte sburá la

¹⁾ E cam curiosa numirea acésta de codru, dara acomodata cáci aceste numiri involva in sine — dupa cum apare si din multele poesii poporali — nesce paduri mari virgine, unde securea inca n'a intratu, si totu odata nesce munti mari. In silvicultura, calitatea muntiloru e lueru indeferentu, caracteristic'a e cá padurea respectiva se fia regenerata din seméntia.

departari enorme. Nu ne cuprinde mirarea cându intr'o padure pura foiósa damu de câte unulu seau mai multi bradi, pre cându in apropiere nu e nice n'a fostu nice urma bradu. Seménti'a accicularieloru o arunca vēntulu la departare de dieci de chilometrii.

In tēmpurile mai nóue cându reinoirea padurilor a atrasu mai multu atentiunea ómeniloru, in acestu respectu n'a trebuitu se-si sdrobésca mintea omenésca capulu cu ceva inventiuni nóue, ci se urmeze numai legile naturei si unde natur'a din óre care causa esterna nu-si póte indepliní chiamarea, acolo se conlucre si omulu. In respectulu reinoiri paduriloru natur'a a fostu si este docentele celu mai bunu.

Asia dara conformu legei naturei codrulu numai asia se póte reinoi pre cale naturala, deca arborii se taia numai atunci dupa ce au ajunsu etatea matura, adeca producu seméntia, si déca padurea nu se taia porlogu, adeca nu aplicamu taiere rasa — ci lasamu mai multi seau mai pucini arbori, dupa specia, din seménti'a caror'a se se pota semená locul pre deplinu. In regimulu codrului regeneratu pre cale naturala dara se intielege de sine cá plantutiele tēnere trebuie se creasca pana la unu tēmpu anumitu in umbr'a parintiloru loru; pentrucá pre acestia nu-i potemu departá la nice unu casu pana atunci cându suntemu convinsi cá locul respectivu e pre deplinu semenatu. Asia dara o conditiune de capetenia aici e si acea cá seméntierii se pota suportá tēmpu mai îndelungatu si nice bine fara de a fi genati. Acestei conditiuni corespunde in rēndulu primu bradulu (*abies pectinata*), fagulu (*fagus silvatica*), carpinulu (*carpinus betulus*), molivulu (*abies excelsa*) si in mai pucinu stejariulu, arinele etc.

b. *Regenerarea maiestrita.* „Necasulu te invétia“ e unu proverbu fórte latitu si pentru obiectulu din cestiune fórte potrivit. La reinoirea maiestrita a paduriloru numai necasulu a invetiatu pe ómeni. Unde lips'a de lemne a fostu mare si a trebuitu se-se taie de odata padure multa si inca impregiurárele au fostu atátu de nefavoritórie cátu acea pre calea naturala nu s'a potutu regenerá, n'a remasu alt'a de facutu de cátu cei interesati se recurga la alte midilóce; adeca cá in locul respectivu se semene sementi'a dorita, seau déca nu se plânteze semintieri, pre cari i-a adunatu seau din padure — unde mai cu séma in paduri mari se afla in abundancia — seau i-a lúatu din asia numita „gradina de seméntieri“ — scól'a de paduritu — cu alte cuvinte. Asia au ajunsu ómenii apoi la cultur'a maiestrita a padurii. Inventiune noua nu este, cáci ómenii nu au trebuitu se faca altecum, de cátu se imíteze natur'a, cáci precum semena natur'a asia a trebuitu se semene si ómenii. Reinoirea maiestrita a codrului se póte esoperá asia dara in 2 moduri, — seau cu ajutoriulu seméntii, prin seménare seau cu ajutoriulu seméntieriloru prin plantatiune. Cându se aplica unu modu seau altulu depinde si dela impregiurári, adeca dela speci'a arboriloru, dela clima, speci'a solului si mai de parte si dela midilóce adeca spese.

Semênarea stă în ace'a, că în locul unde s'a taiat padurea, se semene semênți'a dorită, din care vomu se creșca padurea. La totu casulu imitându numai natur'a solulu respectivu trebuie lucratu cătusi de cătu, după impregiurări și recerintie; căci a aruncá numai semênți'a acolo nu e rationalu. Resarirea semênției și mai târdu desvoltarea semênțiilor intimpina fôrte multe pedeci. (Despre semênare mai pre largu în altu tractatu). Semênți'a trebuie scutita de arștii'a sôrelui, de mâncarimea sioreciloru paseriloru, de putredine și altele. O specia de semênția trebuie bagata mai afuudu în pământu, alt'a mai pucnu. Semênții încă trebuie pliviti, curatiti, grigiti, mai multu seau mai pucinu, ér după cum poftescu speciile arboriloru și interesulu proprietariului; căci prin creșcerea buruieniloru cea ce în taieturi, unde bate sôrele, e lucru firescu, semênțiilor nu numai suntu impedecati în creșcere, dara de ordinariu și nimiciti cu totulu. Am amintitu că la semânatura pământulu trebuie lucratu; lucru stă în acea, că după ce s'au taiatu arborii și am scosu și tulpinele cu radecini cu totu din suprafaci'a pământulu, pământulu se ara cu plugulu, seau se grapa numai, ér cându tulpinele au remasu atunci se lucra pământulu numai cu sap'a, harseulu și grebl'a. Înainte de aratu seau sapatu, e de însemnatu, că e consultu a aduná droburile remase, adeca ramuri, aschii și frundie aceste se ardu. — cenusi'a apoi se imprascia că astu-feliu sub influinti'a aerulu și plôei se-si piarda caliulu proprietatea piscătoria.

Se pôte executá înse semênare și fara de a se lucrá pământulu; mai virtosu cându avemu de lucru cu semênție mari d. es. stegiariu, bradu, castanu etc. În casurile aceste cu diferite instruminte acomodate facemu numai gaura în pământu, unde bagamu semênția și o astupamu.

Se mai pôte renoi padurea și prin asia numita „cultura rurala“ adeca după ce am lazuitu padurea din locul respectivu semênamu deocamdata cereale și numai în anul alu 2 lea semênamu semênția de arbori singura seau amestecata cu a cerealeloru.

Semênarea se întempla tomn'a seau primavér'a, căci în cea ce privesce reușt'a e constatatu că e indiferentu, numai midilócele dau aici tonulu principalu. Plantatiunea se face cu semênții, adeca plântutii resarite din semênția. Acestia trebuie dara că se-i avemu deja pre cându taiemu Deci în casulu acest'a trebuie se mai dispunemu de o localitate asia numita „gradin'a de semênții“ — csmetekert; care firesce-că după marimea lipsei trebuie se contiena cualitatea de semintieri.

Gradin'a de semênții e analóga cu scól'a de pomaritu, numai firesce că cultur'a arboriloru se întempla în cătva diferitu; ba la începutu pucinu diferesce căci precum în scól'a de pomaritu asia și aci se întempla semênatulu în straturi, numai mai târdu la 1 anu seau 2 cându în scól'a de pomaritu se întempla raritulu în gradin'a de semintieri

facemu altceva; adeca pre acestia i- plantamu la locul destinatulu în padure — lasu că și semênțiilor trebuie rariti déca vomu se-i tienemu preste 2 ani în gradina.

Dara semênțiilor se potu procurá și pre alt'a cale mai eftinu; adeca în paduri mari cari suntu aprópe de a se taia, adeca în paduri mature, din semênți'a ce pica în fia care anu la pământu căte plantutii nu resaru?! Numai acesti semênții nu suntu totu de o etate dara 2—3 seau și mai multi ani nu decidu nimic'a, și mai vêtosu în casulu acest'a, cându marimu semênții, pana la 5 ani potemu folosí pentru plantatiune.

La plantatiune, care ér se întempla primavér'a seau tomn'a, pământulu încă trebuie cultivatu mai multu seau mai pucinu după impregiurări. Se pôte cultivá pământulu preste totu seau numai o parte, seau chiar' numai acolo unde se plântéza semênțiilor; adeca se face o gaura, unde se baga plantuti'a în pământu.

Este de observatu înse că și la plantatiune, după 1, seau 2, ani și încă și mai târdu trebuie examinatulu locul, și déca în unele locuri nu vedemu resultatulu doritu, acolo trebuie se suplinimu lips'a.

Comparatia între renoirea naturala și maieștrita. A lamuri lucru usioru; adeca a convinge pre cetitori în scurtu, care modu de renoire e mai avantajosu, celu naturalu seau celu maieștritu? credu că nu e lucru asia usioru. Totusi, credu că déca vomu luá în considerare întrebările urmatorie adeca: scopulu și midilócele va se dica resultatulu și speșe — și deca vomu lasá se premérgea și acea că comparare justa numai atunci potemu face, déca impregiurările suntu totu acelea pentru ambele metode de regeneratia; totusi nu va fi dificulu a judecá. Scopulu e că locul doritu se -lu impadurimu și încă în tempu cătu mai scurtu și totu odata și securu; acést'a credu că o potemu face numai cu renoirea maieștrita. Midilócele înse credu că suntu mai favorítorie la renoirea naturala, căci aici din mâna nu trebuie se speșeze nimic'a, — presupunându firesce că renoirea naturala nu întempina nice o pedeca. Acum déca comparamu și midilócele cu scopulu și judecamu, care dá tonulu, atunci potemu usioru se ne pronunciamu pentru o metoda seau pentru alt'a.

Dara în scurtu per tangentem — mai amintimu și acea că renoirea naturala depinde dela recolta semênțiilor, care nu se face în totu anul vedemu indata nesiguritarea și admitindu și acea că pre cale maieștrita, potemu se impadurimu locul cu speci'a de arbore, care vomu noi — totusi credu că ne potemu pronunciá în favórea renoirei maieștrite a paduriloru. Firesce că suntu și alte multe avantajie pentru renoirea maieștrita, pre cari aici pentru micimea spatiului nu le potu aduce înainte.

Davidu R. Radesiu.

(Va urmá).